

Hâlid-i Bağdâdî'nin Son Halifesi Kastamonulu Ahmed-i Siyâhî

- Hayatı, Eseri ve Vakfiyesi -

*Necdet YILMAZ**

Öz: Ahmed-i Siyâhî, XIX. yüzyılda Kastamonu'nun yetiştirdiği âlim sûfilerdendir. Osmanlı döneminde Kastamonu'da pek çok tarikat temsil edilirken Nakşîlik'in Hâlidîyye kolu ise Ahmed-i Siyâhî olarak şöhret bulmuş olan Şeyh Hacı Ahmed Ziyaeddin Efendi tarafından bu şehrin irfan hayatına dahil edilmiştir. Kastamonu, Amasya ve Çorum'da dönemin önde gelen hocalarından okuyup icâzetler almış, "hadis hâfızı" denilecek derecede hadis ilminde derinleşmiş olan Siyâhî, bir mürşid arayışına da girmiştir. Halvetî büyüklerinden Çerkeşi Mustafa Efendi kendisini Hâlid-i Bağdâdî'ye yönlendirmiştir. Hacca giderken Şam'da Hâlid-i Bağdâdî ile görüşen Siyâhî ona intisab etmiş, beraber Hicaz'a gitmişler ve kendisinden hilâfetnâme olarak memleketine dönmüştür. Bazı kayıtlarda Hâlid-i Bağdâdî'nin son halifesi olduğu bildirilen Siyâhî'nin hayatı, tesis ettiği dergâhı ve bu dergâhta kurduğu kütüphanesi ile bütün bunlara dair oluşturduğu vakfiyesi bu çalışmada ele alınacaktır. Ayrıca tespit edilen tek eseri ile oğlu Seyyid Ahmed-i Hicâbî'ye verdiği icâzetnâme/vasiyetnâme tanıtılacak, ekolünün kendisinden sonraki serencâmı hakkında özet bilgi verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ahmed-i Siyâhî, Kastamonu, Nakşbendilik, Hâlidîyye, Kırkçeşme Hâlidî Dergâhı.

Kastamonulu Ahmed-i Siyâhî, the Last Khalifa of Hâlid-i Bağdâdî: His Life, Work and Endowment

Abstract: Ahmed-i Siyâhî was one of the scholar-sufis of Kastamonu in the nineteenth century. In Ottoman era, there were many sufi orders represented in Kastamonu and Khalidiyya sub-order of Naqshbandiyya was introduced to the irfan/wisdom life of this city by Sheikh Hacı Ahmed Ziyaeddin Efendi, renowned as Ahmed-i Siyâhî. He received ijazats from prominent scholars of that era in Kastamonu, Amasya and Çorum, steeped himself in hadith science as he was called "hadith hafız", and he was in search of a murshid as well. Çerkeşi Mustafa Efendi, one of the leading sheikhs of Khalwati sufi order, directed him to Hâlid-i Bağdâdî. In hajj trip, Siyâhî met with Hâlid-i Bağdâdî in Damascus and submitted to him, they went together to Hijaz and he took hilafetnâme from him, then came back to his hometown. In this study, we will investigate the life of Siyâhî, mentioned as the last khalifa of Hâlid-i Bağdâdî in some archives, the dervish lodge which he established, the library that he set up in the lodge and all his endowments regarding these. Furthermore, we will introduce his only work and the

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, ncdtylmz@gmail.com.

icazetnâme/vasiyetnâme (diploma/testament) that he gave to his son Seyyid Ahmed-i Hicâbî, and will give summary information about his ecole/school after him.

Keywords: Ahmed-i Siyâhî, Kastamonu, Naqshbandiyya, Khalidiyya, Kırkçeşme Khalidiyya Dervish Lodge.

الخليفة الأخير لخالد البغدادي أحمد الصياحي القسطنطيني؛ حياته وأثره ووقفه. ملخص

أحمد الصياحي أحد علماء التصوف الذين تلقوا تعليمهم بمدينة قسطنطين في القرن التاسع عشر، وأثناء مشيخته طرق التصوف في مدينة قسطنطين في زمن الدولة العثمانية تولى أيضا تمثيل فرع الطريقة الخالدية النقشبندية؛ كما اشتهر أحمد الصياحي بـ أحمد ضياء الدين أفندي، وبذلك دخل عالم العرفان في تلك المدينة. قرأ وتعلم على يد كبار الشيوخ في قسطنطين، وأماسيا وچوروم، واستجازهم وتخرج بهم، وإجازته "حافظ الحديث" تدل على تمكنه في هذا العلم مما أهله أن يصل إلى درجة مُرشد في الطريقة، ثم قام مصطفى الشركشي أفندي، وهو أحد كبار علماء الطريقة الخلوئية، بتوجيهه إلى خالد البغدادي، لينتسب أحمد الصياحي إلى خالد البغدادي بعد أن التقى به في الشام أثناء توجهه لتأدية مناسك الحح، وبعد ذلك توجهها معاً للحجاز، وبعد أداء الحح أخذ منه وثيقة الخلافة وعاد بها إلى دياره، وأشارت بعض السجلات إلى أن الصياحي كان الخليفة الأخير لخالد البغدادي، وتتناول هذه الدراسة حياة الصياحي والزواية التي أسسها والمكتبة التي أنشأها في هذه الزواية، مستدلين على ذلك بـ "واقية" الزاوية، كما سنقوم بعرض أثره الوحيد الذي نسب إليه، إضافة إلى التعريف بابنه السيد أحمدي حجابي وإجازته له، وسنعرض ملخصاً عن مدرسته في المرحلة التي تلتها.

الكلمات المفتاحية: أحمد الصياحي، قسطنطين، النقشبندية، الخالدية، زاوية كرك جشمه الخالديه.

A. GİRİŞ

XIX. asrın neredeyse tamamını idrak etmiş, Anadolu'nun kadim şehirlerinden Kastamonu'da yetişmiş bir alim sûfi olan Ahmed-i Siyâhî'nin bugüne kadar hak ettiği akademik ilgiyi görmemesini bir eksiklik olarak değerlendirmekteyiz. Hayatı, ilmî kişiliği, Anadolu irfanına katkısı, etki ve tesirleriyle ele almayı ve özellikle vakfiyesini tasavvuf ve tarikatler tarihi yönüyle değerlendirmeyi bu yüzden gerekli gördük.

Daha önce bir iki tebliğ metni ile çeşitli yönlerine yetersiz şekilde değinilen Ahmed-i Siyâhî'nin hayatı, mensup bulunduğu tarikatı, dergâhı, vakfiyesi ve başta insan eser(ler)i olmak üzere kaleme aldığı risâlesi derli toplu olarak bu makalede birinci elden tanıtılarak gerek akademik gündeme taşımak gerekse sahih bir şekilde topluma tanıtmak yönünde bir katkı sağlamaya çalışılmıştır.

B. HAYATI

1. İsmi, Doğumu, Ailesi, Vefatı

Haddâdizâde Ahmed-i Siyâhî olarak şöhret bulan ve vakfiye kayıtlarında adını Ahmed Ziyaeddin olarak veren Ahmed Efendi hakkında derli toplu bilgiyi, dergâhın bağlularından ve Mekteb-i Hukûk-ı Şâhâne mezunlarından M. Zühdi, *Tahassür* adlı eserinde vermektedir.¹ Bu eser, onun hangi tarihte doğduğunu bildirmez ancak 95 sene hayat sürdürdüğünü haber verir.² Ayak taşı kitâbesinde ise 100 sene ömür sürdürdüğü kayıtlıdır. 1291/1874 tarihinde vefat ettiğine göre, 1191/1777-78 veya 1196/1781-82 tarihinde doğmuş olmalıdır. Kastamonu'nun Kırkçeşme Mahallesi'nde sâkin Sa'diyye tarikati mensuplarından Haddâd (Demirci) Ahmed Baba adlı bir şahsın oğludur.³ Bu yüzden Haddâdizâde (Demircioğlu) olarak da anılmıştır.

Ömrünün sonlarına doğru görme yeteneğini kaybeden Siyâhî'nin,⁴ Abdülaziz, Seyyid Hicâbî ve Sâdeddin adında üç oğlu dünyaya gelmiştir.⁵

1 Cemâziyelâhir 1291/16 Temmuz 1874 tarihinde vefat ettiğinde, dergâhın önünde daha önce kendisi için hazırlanan yere defnedilmiş, kabri üzerine herhangi bir türbe inşa edilmemiştir.⁶ Bu mekân günümüzde de bakımlı olup ziyaret edilmektedir.

¹ M. Zühdi, *Tahassür: Kastamonu Ecille-i Ulemâ ve Meşâyihinden Şeyh Ahmed Siyâhî Hazretleri'yle Mahdûm-ı Mekerremeleri Şeyh Seyyid Efendi Hazretleri'nin Tercüme-i Hâlini Hâvidir*, İstanbul 1308. M. Zühdi'nin Ahmed-i Siyâhî'den irşad izni aldığına dair bk. Muzaffer Ertaş, Kemal Topçu, "Tehassür'ün Yazarı Merhum Mehmed Zühdi Efendi'nin Hayatı ve Bazı Menkıbeleri", *Tehassür*, M. Zühdi (haz. Muzaffer Ertaş, Kemal Topçu), Kastamonu 1996, s. 6. Ahmed-i Siyâhî hakkında akademik anlamda, iki adet yayınlanmış tebliğ metni bulunmaktadır. Bk. Necdet Yılmaz, "Kırkçeşme Nakşi-Hâlidî Dergâhı: Dergâh Kütüphanesi ve Eserleri", II. Uluslararası Şeyh Şa'bân-ı Velî Sempozyumu Tebliğleri (4-6 Mayıs 2014, Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu 2014, s. 321-329; Mehmed Serhat Yılmaz, Mustafa Gezici, "Şeyh Ahmed Siyahî/Hâlidî Dergâhı Vakfiyesi ve Kütüphanesi", II. Uluslararası Şeyh Şa'bân-ı Velî Sempozyumu Tebliğleri 4-6 Mayıs 2014, Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu 2014, s. 291-301.

² Mezar taşı şâhidesinde 100 sene ömür sürdürdüğü, 50 sene irşad vazifesini yürüttüğü, 1291 senesinde vefat ettiği yazılıdır.

³ M. Zühdi, *Tahassür*, s. 9.

⁴ M. Zühdi, *Tahassür*, s. 23.

⁵ M. Zühdi, *Tahassür*, s. 30.

⁶ M. Zühdi, *Tahassür*, s. 21.

Baş şâhîde taşında şu ibareler yazılıdır:

Hüve'l-Hayyü'l-Bâkî

Mevlânâ Hâlid kuddise sırruhu'l-vâhid hazretlerinin hulefâ-i fihâmından kemâl-i edeb-i ilmiyye ve ameliyye ashâb-ı kirâmından eş-Şeyh el-Hâc Ahmed-i Siyâhî kuddise sırruhû teâlâ hazretlerinin rûh-i tayyibesine rızâen lillâhi'l-Fâtiha.

Ayak taşı kitâbesi:

Hû

Ömreş sene 100, irşâdeş sene 50, vefâteş sene 1291

Kutb-ı devrân-ı cihân Ahmed-i Siyâhî şanı kim

Zâhir ve bâtını kılınırdı Hak îman ile

İrcii emrini güş eyleyicek âhir-kâr

Leyse fi'd-dâreyni gayrullah dedi pîrân ile

Hizmetinde Hak Resûl-i Ekrem'i hoşnud edip

Mazhar-ı afv u şefaata eyleye akran ile

Verdi aktâb makâmını nûr-ı çeşmi seyyide

Mâşiyen ikbâl edüp yüz sürdü yüz bin cân ile

Sen de tahrîr eyle târih-i ... hakkâ

Vuslat oldu Hakk'a dil câmı ve irfân ile.

C. TAHSİLİ

Ahmed-i Siyâhî, babası Haddâd Ahmed Baba başta olmak üzere ilk tâlim ve terbiyesine Kastamonu'da, Kasabalı Mustafa Efendi adında bir zâtın yanında başlamış, Amasyalı Uzun Ali Efendi'den ilim tahsilinde bulunmuş, Kastamonu ulemâsından ve aynı zamanda Nakşî meşâyihinden olan Nu'mâniyye Medresesi⁷ bânî ve müderrisi Numan Efendi'den İslâmî ilimler tahsilini tamamlamış, Üveysî büyüklerinden Buhârî Abdülaziz Efendi'den de istifade etmiştir. Bilâhare Amasya'ya giderek Hoca Payas'dan mantık, Hoca Mehmed-i Caniki'den tefsir

⁷ Medrese hakkında bilgi için bk. Metin Akis, "Kastamonu Vakfiyelerine Göre Kastamonu'da Bulunan Medreseler", *III. Uluslararası Şeyh Şa'bân-ı Velî Sempozyumu: Kastamonu'da İlmî Hayat ve Kastamonu Âlimleri*, 6-8 Mayıs 2016, Kastamonu, s. 307.

ilimlerini okumuş ve Nakşî meşâyihinden Şeyh Hicâbî Efendi'den de “ulûm-ı âliye ve ‘âliye”yi tekmil ederek icazet almıştır. Bundan sonra Çorum'a giderek Yusuf Bahri Efendi'den hadis ilimleri tahsilinde bulunmuş, “hadis hafızı” unvanını alacak kadar hadis ezberlemiştir. Bu arada Çorum'da “Ayaklı Kütüphane” lakabıyla tanınmış, Namazgâh Medresesi müderrisi Hoca Osman Efendi'den tefsir, meânî ve kelâm ilimlerini de okumuştur. Amasya ve Çorum'da geçen bu uzun tahsil sürecinden sonra memleketi Kastamonu'ya dönmüştür.⁸

Hadis ilminde yetkin bir noktada olan Yusuf Bahri Efendi'den “hadis hâfızı” lakabını alacak derecede hadis tahsilinde bulunması, Ahmed-i Siyâhî'nin bu ilme olan yatkınlığını göstermektedir. Bu durum ayrıca Yusuf Bahri Efendi'nin bu ilmi yaymak hususundaki gayretinin de bir göstergesidir. Yusuf Bahri Efendi, özellikle hadis ilminde derinleşmiş çok yönlü müdekkik, muhakkik ve velûd bir alim ve ârifdir. Anadolu'da hadis ilminin gelişmesinde önemli katkısı olmuş, hem Halvetiyye hem de Nakşbendiyye tarikatlerinden hilâfetnâmesi olan bir şahsiyettir. Anadolu'nun çeşitli beldelerinden önde gelen alimlerden özellikle de hadis sahasında tahsilini gerçekleştirdikten sonra Mısır'a gidip Muhammed Murtazâ ez-Zebîdî'den (v. 1205/1791) okuyarak kendisinden hadis ilmine dair ve telif ettiği her şeyi rivayet hususunda icâzetnâme almıştır. Bu hocasından aynı zamanda Nakşî hilâfetnâmesi de alarak önce İstanbul'a, buradan da Çorum'a giderek Fevzi Paşa medresesinde tedris faaliyetlerinde bulunmuştur. 1244/1829 senesinde Çorum'da vefat ederek buraya defnedilmiştir.⁹

D. TEDRİS HAYATI (MÜDERRİSLİĞİ)

Ahmed-i Siyâhî Kastamonu'ya döndükten sonra öncelikle burada bulunan Namazgâh Medresesi'nde¹⁰ talebe okutmaya başlamıştır. İki sene sonra da Merdoğlu adlı bir şahsın evini bağışlamasından dolayı “Merdoğlu Medresesi”, “Hibetullah Medresesi” ve kendi adına izafeten “Hacı Ahmed Efendi Medresesi”

⁸ M. Zühdi, *Tahassür*, s. 9-11.

⁹ Hakkında bilgi için bk. Ethem Erkoç, *Fahrül-Muhaddisin Yusuf Bahri Efendi*, Çorum: 2003; Mehmet Eren, “Çorum'daki İlmî Hayata Önemli Katkısı Olan Bir Osmanlı Âlimi: Yûsuf Bahrî”, *Uluslararası Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Çorum Sempozyumu* (23-25 Kasım 2007), I-II, Çorum: Çorum Belediyesi Yayınları, 2008, I, 413-437; Ahmet Cahid Haksever, “Çorum'da Halvetiliğin Tarihî Süreci ve Yusuf Bahrî”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, yıl: 9 [2008], sy. 22, ss. 103-136; Mehmet Eren, “Osmanlı Muhaddislerinden Yûsuf Bahrî'nin Çalışmaları”, *İstem*, Yıl: 7, sy. 13 ([2009], s. 157-180.

¹⁰ Medrese hakkında bilgi için bk. Akis, “Kastamonu Vakfiyelerine Göre Kastamonu'da Bulunan Medreseler”, s. 302.

adını alacak olan bir medrese tesis ederek tedris faaliyetlerini burada sürdürmüştür. Ekmekçibaşı İbrahim Ağa başta olmak üzere pek çok hayır ehlinin katkılarıyla bu medrese içerisinde bir kütüphane teşkil etmiştir. Merdoğullarından bir başka şahsın katkılarıyla da yine medrese içerisine Olukbaşı denilen mevkiden bir su getirilmiştir. Mezkûr medresede kendisinden sonra oğlu Seyyid Ahmed-i Hicâbî, ardından da Ahmed Mahir Efendi tedris faaliyetlerini sürdürmüştür.¹¹

E. HACCI ve TASAVVUFA İNTİSÂBI

Siyâhî'nin babası ve ilk hocası Haddad Ahmed Baba, Sa'diyye tarikati mensubu olan ehl-i tarik bir kimseder. Hocalarının da çeşitli tarikatlerden hilâfetleri bulunan kimseler olduğu görülmektedir. Bunlar, Kastamonu'nun alim ve âriflerinden olan Nakşî Numan Efendi, Üveysî Buharalı Abdülaziz Efendi, Amasya'da Nakşî meşâyihinden Şeyh Hicâbî -ki bu hocasının ismini oğluna verecektir-, Çorum'da hem Nakşî hem de Halvetî hilâfeti bulunan Yusuf Bahri Efendi'dir.

Ahmed-i Siyâhî, Çorum'da tahsil hayatını sürdürmekte iken zaman zaman bugün Çankırı'ya bağlı bir ilçe olan Çerkeş'e giderek Halvetî-Şâbânî meşâyihinden Pîr Mustafa Efendi'nin (v. 1229/1814)¹² sohbetlerinde bulunmuş, kendisine intisab etmek arzusunu iletmiştir. O da; "Senin feyzine bâis olan zâtın ismi Hâlid olacak, onu ara!.." cevabını vermiştir. Bunun üzerine arayışa başlayan Siyâhî, Kastamonu'nun zenginlerinden Abdülbâkîzâde Hacı Numan Ağa adında bir dostunun maddî desteği ile Hicaz'a doğru yola çıkmıştır. Şam'a geldiğinde Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî ile görüşmüş, Çerkeşî Mustafa Efendi'nin kendisine işaret ettiği "Hâlid"i burada bularak intisab edip sohbetlerine katılmıştır. Hicaz'a beraberce gidip hac vazifesini edâ ettikten sonra Hâlid-i Bağdâdî'den 1242/1826 senesi başlarında 46 yaşlarında iken hilâfetnâme alarak memleketi Kastamonu'ya dönmüştür. Siyah destar sarındığı için Mevlânâ Hâlid kendisine "Siyâhî" lakabını vermiştir.¹³

¹¹ M. Zühdi, *Tahassür*, s. 14-16. 5 Şaban 1242/4 Mart 1827 tarihinde düzenlenen vakfiye için bk. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter nr. 632, s. 41, sıra 31. Medrese hakkında bilgi için bk. Akis, "Kastamonu Vakfiyelerine Göre Kastamonu'da Bulunan Medreseler", s. 308-309.

¹² Halvetî-Şâbânî kol içerisinde Çerkeşî adıyla bir şube tesis etmiş, II. Mahmud tarafından saygı görmüş bir zât olan Çerkeşî Mustafa Efendi'den sonra bu şube İstanbul başta olmak üzere Anadolu'nun çeşitli yörelerinde yaygınlık kazanmış, bu tarikate paşalar, şeyhülislâmlar ve alimler intisab etmiştir. Bk. Nihat Azamat, "Çerkeşî Mustafa Efendi", *DİA*, VIII, 272-275.

¹³ M. Zühdi, *Tahassür*, s. 11-13.

Ahmed-i Siyâhî'nin Mevlânâ Hâlid'in kendisine hilâfet ve icâzet verdiği son halifesi olduğunu, "En sonraki me'zûn-ı irşâdımız Kastamonulu Hacı Ahmed Efendi'dir." dediğini kaydeden M. Zühdi bu görüşü Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin birçok halifesinin kitaplarında ve sözlerinde dile getirdiğini, Siyâhî Kastamonu'ya geldikten bir buçuk ay sonra da mürşidinin âhirete irtihal ettiğini kaydeder.¹⁴

Hâlid-i Bağdâdî'nin halifelerinden Muhammed b. Abdullah el-Hânî'nin torunu olan Abdülmecid el-Hânî'nin (v. 1318/1900), Nakşbendî meşâyihinin hâl tercümeleri ile Nakşbendî-Hâlidî kolu hakkında ayrıntılı bilgi verdiği *el-Hadâikü'l-Verdiyye* adlı eserinde¹⁵ Hâlid-i Bağdâdî'nin halifelerini sayarken Ahmed-i Siyâhî'den, "ulemânın en salihlerinden, sulehânın en bilginlerinden, mürşid-i kâmil eş-Şeyh Ahmed el-Kastamonî" diye bahseder.¹⁶

Siyâhî, kaleme aldığı risâleyi tamamladıktan sonra devlet erkânından olduğu anlaşılan Râşid Efendi adında bir müridine gönderdiği mektubunun başında kendisinden Haddâdizâde Müderris eş-Şeyh el-Hâc Ahmed Efendi el-Kastamonî diye bahseder ve bağlı bulunduğu tarikatleri ise şöyle aktarır: "en-Nakşbendî, el-Kâdirî, es-Sühreverdî, el-Kübrevî, el-Çeştî, el-Halvetî teberrüken."¹⁷ Kendisini "teberrüken Halvetî" olarak nitelendirmesi daha önce Çerkeşi Mustafa Efendi'den feyz almasından olmalıdır. Çorum'daki hocası Yusuf Bahri Efendi'nin de hem Nakşî hem de Halvetî olmasının talebesi üzerinde bu yönlerden de etkisi olduğunu akla getirmektedir. Nakşbendilik yanında diğer dört tarikat olan Kâdirîlik, Sühreverdîlik, Kübrevîlik ve Çeştîlik'in isimlerinin sayılması ise Nakşî-Müceddidî geleneğin bir devamı olarak Hâlid-i Bağdâdî'nin halifelerine verdiği beş tarikatın icâzetini göstermektedir.

F. İRŞAD FAALİYETLERİ ve DERGÂHI

Hâlidîyye, Nakşî-Müceddidîlik'i içerisinde, Hâlid-i Bağdâdî tarafından XIX. asırda tesis edilmiş bir koldur. Bağdâdî'nin, başta İstanbul ve Anadolu olmak üzere İslâm dünyasının pek çok bölgesine gönderdiği halifeleri vasıtasıyla bu kol

¹⁴ M. Zühdi, *Tahassür*, s. 14.

¹⁵ Abdülmecid el-Hânî ve eseri hakkında bilgi için bk. Osman Türer, "Hânî, Abdülmecid b. Muhammed", *DİA*, XVI, 29-30.

¹⁶ Abdülmecid el-Hânî, *el-Hadâikü'l-verdiyye fi hakâiki ecillâi'n-Nakşbendîyye*, Dimeşk 1306/1886, s. 259; Abdülmecid el-Hânî, *el-Kevâkibü'd-Dürriyye ale'l-Hadâikü'l-Verdiyye fi Ecillâi's-Sâdeti'n-Nakşibendîyye*, thk. Muhammed Hâlid Harse, Dimaşk : Dârü'l-Beyrûtî, 1997/1417, s. 724.

¹⁷ Ahmed-i Siyâhî, *Risâle-i Haddâdizâde*, 13^b.

Nakşilik'i yeniden güncelleyerek etkin bir noktaya taşımıştır. Ahmed-i Siyâhî de kimi kayıtlara göre Hâlid-i Bağdâdî'nin on halifesi olarak memleketi Kastamonu merkezli olarak bu şubenin anlayışını, halifeleri ve kimi devlet ricâlinden olan müridleri vasıtasıyla neşretmiştir.

Ahmed-i Siyâhî tesis edip tedris faaliyetlerinde bulunduğu medresenin kütüphanesinde her gün ikindi namazından sonra; geceleri de, sonradan dergâh olarak inşa edeceği yapının hemen yanında bulunan küçük oğlu Sâdeddin Efendi'nin evinde hafî ve cehrî zikirlerle birlikte Nakşbendîlik'in toplu zikir usulü olan Hatm-i Hâcegân yaptırmıştır. Bu durum 1257/1841-42 tarihine kadar devam etmiş, Sami Bekir Paşa'nın destekleriyle, imameti kendi uhdesinde olan vaktiyle Ahmed Dede Sultan'ın inşa ettiği Kırkçeşme Camii'ni genişletmiş ve kapısı üzerine iki oda ilave ederek burayı dergâh olarak kullanmaya başlamıştır. 1264/1847-48 tarihinde Safvetî Paşa'nın (v. 1280/1864) yardımıyla sonradan dergâh olarak inşa ettiği yeri alarak ailesiyle birlikte buraya taşınmıştır.¹⁸

1277/1860-61 tarihine kadar, başta yukarıda adı geçen ve her ikisi de Kastamonu valiliğinde bulunmuş olan iki paşa olmak üzere, dönemin önde gelen ulemâsı ve Kastamonu ahâlisinin pek çoğu kendisine intisab ederek tekmîl-i kemal etmiştir.¹⁹

Ahmed-i Siyâhî'nin Hâlid-i Bağdâdî'den hilâfet alarak Kastamonu'ya geldiğinde burada Halvetiyye (Şa'bâniyye kolu), Rifâiyye, Kâdiriyye, Sa'diyye ve Celvetiyye başta olmak üzere sâir bazı tarikatler de faaliyet göstermekte idi. Ancak her ne kadar Nakşî meşâyihinin olduğu anlaşılrsa da bunların irşad faaliyetlerinde bulunduğu bir dergâhlarının bulunduğu dair bilgiye sahip değiliz. Meclis-i Meşâyih kayıtlarından, 1303/1885-86 tarihinde Nakşbendî tarikatından Benli Sultan Zaviyesi postnişini Mehmed Şâni Efendi'nin vefatıyla yerine büyük oğlu Hafız Mehmed Şâdî Efendi'nin tayin edildiğine dair karara bakılırsa bu dergâhın

¹⁸ M. Zühdi, *Tahassür*, s. 17. Musa Safvetî Paşa Şam, Cezâyir-i Bahr-i Sefid, Kastamonu ve Ankara valiliği ile Ticaret Nâzırlığı görevlerinde bulunmuş bir devlet adamıdır. Şam valiliği sırasında tanışıp görüştüğü Hâlid-i Bağdâdî'nin halifesi Muhammed b. Abdullah el-Hânî'yi (v. 1278/1862) İstanbul'a davet ederek evinde misafir etmiş, Sultan Abdülmecid ile tanıştırtıp çeşitli devlet adamları ile görüşmesine vesile olmuştur. İstanbul Sirkeci'de kendi adına inşa ettirdiği yapıyı Hâlidîyye dergâhı olarak vakfetmiştir. (Bk. Nuri Seçgin, "Eminönü/Hocapaşa Safvetî Tekkesi", *Sanat Tarihi Yıllığı*, sy. 25 (2016), s. 149-186.) Siyâhî'nin oğlu ve halifesi Seyyid Ahmed-i Hicâbî de vaktiyle bu dergâhta dört sene ikâmet etmiştir.

¹⁹ M. Zühdi, *Tahassür*, s. 17-19.

önceden de Nakşî merkezi olarak hizmet verdiği varsayılabilir.²⁰ Nakşendilik'in burada temsil edilmesi daha çok Ahmed-i Siyâhî ile olmuştur. Diğer tarikatlerin usûl ve erkânına alışmış olan Kastamonu ahâlisi için bu yeni yolun bazı uygulamaları tepki ile karşılanmıştır.²¹ Siyâhî'nin bu taarruza karşı geliştirdiği tavır ve uygulama dikkat çekicidir. Hâlid-i Bağdâdî'nin bu gibi durumlar için insanlar Hâlidî usûlünün icrasına tamamıyla alışincaya kadar Hatm-i Hâcegân'dan sonra yöre ahâlisinin hangi tarikate intisabı fazla ise onun usûlünden bir miktar icra olunmasına dair emri olduğunu ve buna binâen Cuma geceleri icra edilen zikri, cehrî (sesli) ve kuûdî (oturarak) olarak da yaptırmıştır. Sonraları cehrî zikri terk ederek yalnız Hatm-i Hâcegân'dan sonra kalpleri şevke getirmek gayesiyle na'tler ve kasideler okuttuğu, bu uygulamanın kendisinden sonra da tarikatın bir kaidesi mesabesinde görülerek icra edilmeye devam edildiği kayıtlardan anlaşılmaktadır.²²

Tahassür yazarı M. Zühdi'nin belirttiğine göre, Ahmed-i Siyâhî'nin birtakım taarruzlara mâruz kaldığı bu ilk dönemlerinde Hâlid-i Bağdâdî'nin halifelerinden Abdülfettah el-Akrî²³ Bağdat'tan İstanbul'a giderken Kastamonu'ya uğrayıp Siyâhî'yi ziyaret eder. Bu ziyaret Hâlidilik'in Kastamonu'da hızlı bir şekilde yayılmasına vesile olur. Kastamonu ulemâsının icâzet silsilelerinin kendisine çıktığı Keskinzâde Ahmed Erib Efendi, Abdülfettah el-Akrî'ye intisab etme talebinde bulunur. Akrî; "Şeyh Siyâhî burada iken bizim inâbe vermekliğimiz muvafık-ı edeb olamaz." diyerek onun irşadını Siyâhî'ye havale eder.²⁴

1277/1861 tarihinde Maliye Nâzırı olan Safvetî Paşa'nın arzı ve Sultan Abdülmecid Han'ın iradesiyle Ahmed Dede Sultan Camii karşısına dergâh yapılmıştır. Bu sıralarda Eyalet Mutasarrıfı olan Ramiz Paşa'nın dergâhın

²⁰ İstanbul Müftülüğü Meşihat Defteri, nr. 1762, s. 172/164, mazbata nr. 38. Kastamonu'da Karanlık Evliyâ yanında bulunan küçük bir mescidde Nakşî usûlünün uygulandığı ve Nakşiliği Kastamonu'ya ilk defa Benli Sultan'ın getirdiğine dair bk. Ahmet Yaşar Zengin, *Kastamonu Velileri*, İstanbul: Çetin Matbaacılık, 2003, s. 61.

²¹ M. Zühdi, *Tahassür*, s. 14.

²² M. Zühdi, *Tahassür*, s. 29-30.

²³ Hakkında bilgi için bk. Dünder Alikılıç, "Üsküdar'ın Manevî Mimarlarından Bir Mutasavvıf: Abdülfettâh-ı Akrî", *Üsküdar Sempozyumu II* (12-13 Mart 2004), İstanbul, 2005, II, 588-590.

²⁴ M. Zühdi, *Tahassür*, s. 18.

yapımına büyük katkısı olmuş, gelip gidenlerin yemek masrafları onun tarafından karşılanmıştır.²⁵

Siyâhî'nin halifeleri şu şahıslardır:

1. Büyük oğlu Abdülaziz,
2. Ortanca oğlu Seyyid Ahmed-i Hicâbî,
3. Benli Sultan Şeyhi Şânî Efendi,
4. Sinop Müftüsü Hafız Ali Lütfi,
5. Göl nahiyesinde medfun Şeyh Ahmed Sultan Tekkesi Şeyhi Hacı Muhammed Hulusi,
6. Namazgâh Medresesi müderrisi Hacı Mustafa,
7. İnebolu'nun Abana nahiyesinden Şeyh Ahmed Efendi,
8. Reisü'l-kurrâ Hafız Hasan Efendi,
9. Ma'rufizâde Hafız Ömer Efendi.²⁶

“Kırkçeşme Dergâhı”, “Kırkçeşme Hâlidî Dergâhı” ve “Ahmed Dede Sultan Dergâhı” olarak kayıtlara geçen bu irfan merkezinde Ahmed-i Siyâhî vefat ettikten sonra dergâhının postnişinliğine oğlu Seyyid Ahmed-i Hicâbî (v. 1306/1889) geçmiştir.²⁷

Ahmed-i Siyâhî'nin kendisinden sonra dergâhın postnişinliğini üstlenecek olanlarla alakalı benzerine pek rastlanmayan bir usûl getirdiğini ve bunu da düzenlediği vakıf şartları arasına koyduğunu görüyoruz. Babadan oğula geçen bu şeyhlik yöntemini özellikle oğulları arasında büyüklük-küçüklük ilişkisi kurmadan liyâkat usulünü benimsemiş olması dikkat çekicidir. Buna göre gerek vakfın

²⁵ M. Zühdi, *Tahassür*, s. 19. Dergâha aylık 150 kuruş taâmiyye verildiğine dair bir belge için bk. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İ.MVL, 223/7549.

²⁶ M. Zühdi, *Tahassür*, s. 30-31; M. Ziyaeddin Demircioğlu, *Kastamonu Evliyalari*, Kastamonu: Doğrusöz Matbaası, 1957, s. 87-88. *Tahassür* kitabının müellifi M. Zühdi'nin de irşad izni olan bağlularından olduğunu daha önce kaydetmiştik. Muhtemelen kitabında kendi ismini zikretmeyi uygun görmemiştir.

²⁷ Hakkında geniş bilgi için bk. M. Zühdi, *Tahassür*, s. 32-109; Ziya Demircioğlu, *Kastamonu Valileri*, Kastamonu: Doğrusöz Matbaası, 1973, s. 32-33; Ali Birinci, “Ahmet Mahir Efendi'nin Hayatı ve Eserleri”, *Tarihin Alacakaranlığında: Meşâhir-i Meçhuleden Birkaç Zat-2*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2010, s. 74-97. Vefat ettiği tarih için bk. Aynı eser, s. 73-77.

mütevelliğini gerekse dergâhın şeyhliğini hayatta olduğu müddetçe kendisi yürütecektir. Vefat ettiğinde ilim ve amelde salah ve Nakşbendiyye-i Hâlidîyye tarikatinde feyze nail olmuş Kastamonu ulemâ ve meşâyihî, oğullarını yaşlarına bakmadan imtihan edecek, hangisini daha layık görürlerse onu tercih ederek görevi tevcih edeceklerdir. Layık görülen bu oğlu vakfın mütevelliğini ve dergâhın şeyhliğini üstlenecek aynı zamanda tayin edilmiş evde de o oturacaktır. Onun vefatı ardından aynı şartlarda, imtihanla yeniden bir seçim yapılacak ve bu hâl nesilden nesle bu şekilde devam edecektir. Şayet erkek ve kız çocuklarından torunları devam etmez ve nesli inkıraza uğrarsa ya da bunlar içerisinde ehliyetli bir kimse bulunmaz ise bu kez de Nakşbendiyye-i Hâlidî tarikati üzere ilim ve amelde üstün, irşada ehil bir kişi, yine ulemâ ve meşâyih meclisinin kararıyla seçilip atanacaktır. O da vakfın şartlarını devam ettirecektir.

Seyyid Ahmed-i Hicâbî, kendisinden sonra irşad vazifesini yürütecek kimsenin tayini hususunda zorlanmıştır. Zira kendi oğlu Necmeddin Efendi 1300/1887-88 tarihinde, kendisinden önce vefat etmiş ve on yaşında Ahmed Nizâmeddin adında bir torunu kalmıştır.²⁸ Vakfiye şartına göre aileden ehil olan birinin imtihanla görevlendirilmesi gereğinden dolayı bir ara torunu Ahmed Nizameddin'in münasip yaş ve duruma gelinceye kadar halifesi Ahmed Mahir Efendi'nin irşad vazifesini sürdürmesini istediye de²⁹ bu zâtın mürşidinden tedris faaliyetleri için izin istemesi ve vakfın şartının da aileden ehil olan birisine verilmesi gereğinden dolayı vefat etmesiyle boşalan postnişînliği kardeşi Sadeddin Efendi'nin ümmî olması gerekçesiyle Siyâhî'nin oğlu Abdülaziz Efendi'den torunu ve Hicâbî'nin yeğeni Ârif Efendi'ye vasiyet etmiş, o da bu vazifeyi bir müddet devam ettirmiştir.³⁰ Ancak dışarıdan görevlendirmenin vakıf şartına aykırı olduğu gerekçesiyle meşihat ve mütevelliçilik görevlerinin, yapılacak imtihanda ehliyetini ispat ederse Ahmed-i Hicâbî'nin kardeşi Sadeddin Efendi'ye tevcih edilmesi gerektiği İstanbul'da toplanan Meclis-i Meşâyih kararından anlaşılmaktadır.³¹ 1306/1889 senesinden 1310/1892'ye kadar üç yıl Ârif Efendi'nin irşad vazifesini

²⁸ M. Zühdi, *Tahassür*, s. 82.

²⁹ M. Zühdi, *Tahassür*, s. 108-109.

³⁰ M. Zühdi, *Tahassür*, s. 75, 82. Ayrıca bk. Demircioğlu, *Kastamonu Evliyaları*, s. 96.

³¹ İstanbul Müftülüğü, Meclis-i Meşâyih Defterleri, nr. 1770, s. 215 (13 Şaban 1309/13 Mart 1892); İstanbul Müftülüğü, Meclis-i Meşâyih Defterleri, nr. 1771, s. 83 (4 Cemâziyelâhir 1310/24 Aralık 1892); İstanbul Müftülüğü, Meclis-i Meşâyih Defterleri, nr. 1772, s. 35 (26 Zilhicce 1311/31 Mayıs 1894); İstanbul Müftülüğü, Meclis-i Meşâyih Defterleri, nr. 1772, s.173 (6 Zilhicce 1311/10 Haziran 1894).

sürdürdüğünü, bu tarihten itibaren de Meclis-i Meşâyih kararıyla Sadeddin Efendi'nin postnişin olduğunu görüyoruz.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde bulunan bir şahsiyet kaydına göre 23 Eylül 1334/23 Eylül 1918 tarihinde Sadeddin Efendi'nin şeyhliği döneminde vakfedilen 47 bin kuruşun yok olmasından dolayı adı geçen azledilmesine karar verilmiştir³² ki Sadeddin Efendi'nin 1918'li yıllara kadar bu vazifeyi sürdürdüğü anlaşılmaktadır.

Siyâhî'nin halifelerinden Şânî Efendi, mürşidi Siyâhî tarafından Benli Sultan Dergâhı'na postnişin olarak görevlendirilmiştir. Şânî'nin vefatından sonra da Seyyid Ahmed-i Hicâbî'nin halifesi ve Şânî Efendi'nin oğlu Hafız Mehmed Şâdî Efendi bu vazifeyi üstlenmiştir. M. Zühdi'nin verdiği bilgiye göre Şeyh Şânî, Benli Sultan Dergâhını yeniden inşa edercesine hizmet etmiş, birtakım insanların zimmetine geçirmiş oldukları vakıflarını meydana çıkarmıştır.³³ Meclis-i Meşâyih kayıtlarından anlaşıldığına göre 1909 tarihinde zaviyenin şeyhi Mehmed Şâdî Efendi'nin yaşlılığı sebebiyle görevini bıraktığı için büyük oğlu Hafız Mehmed Nureddin Efendi'ye berat verilmesi kararlaştırılmıştır.³⁴

G. KERAMET ve MENKİBELERİ

Halk arasında yaygın olarak anlatılan, Siyâhî'yi de ömür boyu etkileyen bir menkıbe şöyledir:

Ahmed-i Siyâhî, Yusuf Bahri Efendi'den okumak için yaya olarak Çorum'a yola koyulur. Yolda halsiz ve bitkin bir vaziyette iken arkasından bir atlı gelir ve Siyâhî'ye; "Yolculuk nereye?" diye sorar. "Çorum'a" deyince, "Atla terkime." diyerek onu da alıp Çorum'a götürür. Siyâhî o gece bir handa yatar, ertesi gün Yusuf Bahri Efendi'nin huzuruna varır. O esnada Hoca Efendi; "Gel, Ahmed, gel yanıma." deyince, Ahmed-i Siyâhî çok şaşırır. "Bu zâtı tanıdın mı?" diye soran

³² Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Şahsiyet Kaydı, 204/116/938.

³³ Bk. M. Zühdi, *Tahassür*, s. 55; Demircioğlu, *Kastamonu Evliyalari*, s. 72-73. Hafız Mehmed Şâdî Efendi'nin atanmasına dair bk. İstanbul Müftülüğü Meşihat Defterleri, nr. 1762, s. 172/164, mazbata nr. 38 (19Zilhicce 1303/18 Eylül 1886).

³⁴ İstanbul Müftülüğü Meclis-i Meşâyih Defterleri, nr. 1777, s. 34 (20 Zilkâde 1327/3 Aralık 1909).

Hocası'na; "Hayır, yeni görüyorum." deyince, "Evlâdım, bu zât seni Çorum'a getiren Hızır'dır." der.³⁵

Halk tarafından Siyâhî'nin dualarının kabul olduğuna inanıldığı için yeni doğan çocuklarını ona getirdikleri ve onun da okuyarak bazıları hakkında, ne şekilde hitap ederse sonunda bu çocukların onun söylediği gibi olduklarına dair menkıbeler halk arasında yaygınlık kazanmıştır. Bunlardan birisi şöyledir:

Kendisine getirilen bir çocuğa Siyâhî, "Sinop Müftüsü" diye hitap eder. Sağlığında nezaretinde seyr ü sülûkünü de tamamlayarak hilâfete layık gördüğü bu zât Hafız Ali Lütî Efendi'dir ve mürşidinin vefatından sonra Sinop'a müftü olur. Uzun süre de bu görevini sürdürür.³⁶

Bir diğeri ise şu şekildedir:

Dergâhın kıdemli derviş ve hizmetlilerinden biri olan Hacı Numan Ağa isimli bir zâta; "Cenâb-ı Hak sana bir oğul ihsan eder. İsmi Hâlid koy. İnşallah Nasrullah Câmî-i Şerîfi'ne imam olur, kırk sene hatimle namaz kılar." der. Bu müjdeden bir sene sonra Numan Ağa'nın bir oğlu dünyaya gelir. Bu zât, bilâhare Kastamonu'nun reîsü'l-kurrâsı olur ve adı geçen caminin imamlığını yapar. Teravih namazlarını da hatimle kıldırır. Halk arasında da zühd ve verasıyla bilinir.³⁷

Diğer bir misal de şöyledir:

Daha sonra ilim ve irfanı yanında siyâsî kişiliği ile de tanınacak olan Ballık Efendizâde Ahmed Mahir Efendi'nin küçüklüğünde benzersiz bir fâzıl kişi olacağına işaret edip terbiyesini de oğlu Seyyid Ahmed-i Hicâbî'ye havale etmiştir.³⁸

³⁵ Erkoç, *Yusuf Bahri Efendi*, s. 25-26. Bu menkıbenin farklı versiyonu ve başka menkıbeler için bk. Muzaffer Ertaş, Kemal Topçu, "Sunuş", s. 2-5 (M. Zühdü, Tehassür: *Ahmed Siyahi (k.s) ve Oğlu Seyyid Ahmed Hicabi (k.s.) Hazretleri*, (hz. Muzaffer Ertaş, Kemal Topçu), Kastamonu 1996 içinde).

³⁶ M. Zühdü, *Tahassür*, s. 24.

³⁷ M. Zühdü, *Tahassür*, s. 24-25.

³⁸ M. Zühdü, *Tahassür*, s. 25. Bu ve başka menkıbeler için bk. Demircioğlu, *Kastamonu Evliyaları*, s. 88-92.

H. ESERİ

Siyâhî, Nakşî-Hâlidî usûl ve âdâbına dair *Risâle-i Haddâdizâde* adında küçük bir eser kaleme almıştır. M. Zühdi'nin verdiği bilgiye göre bu risâle o zamanlar vakfettiği kütüphanede bulunmakta olup okuyanlar faydalanmaktadır. M. Zühdi'nin ileride basımının düşünüldüğünü söylediği eser,³⁹ bugün Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi'nde yer almaktadır.⁴⁰

Risâle zikrin dışında ve zikirde müridin uyması gereken usûl ve âdâb ile başlar. Devamlı abdestli olmak, abdestten sonra iki rekât namaz kılmak, sabahları güneş doğuncaya kadarki vakti zikir ile ihyâ etmek, güneş doğunca işrak namazı kılmak, kuşluk vaktinde duhâ namazı kılmak, akşam namazının sünnetinden sonra evvâbin namazı kılmak, yatmadan önce iki rekât namaz kılmak, gecenin bir yarısından sonra teheccüd namazı kılmak vb. zikir dışındaki âdâb cümlesindedir. Kezâ beş vakit namazın cemaatle kılınması, ikindi ile akşam namazı arasında yaptığı işlerin muhasebesinin yapılması gibi hususlar da buna dahildir.

Bundan sonra çarşı ve pazarda, namazlardan önce, namazlardan sonra ve sâir durumlarda okunması gereken dualar ve salavât-ı şerîfelere yer verilir.

Müridin mürşidi huzurunda ve gıyabında onunla ilgili takınması gereken edepler anlatılır. Ardından sûfilerin yolları hakkında ileri geri sözler söyleyenlerin yaklaşımları ve bunların yanlışlıkları ele alınır.

Ahmed-i Siyâhî'nin oğlu Seyyid Ahmed-i Hicâbî'ye verdiği bir icâzetnâme/vasiyetnâmenin Arapça aslı ile Türkçe tercümesine M. Zühdi eserinde yer verir.⁴¹ Bu icâzetnâme/vasiyetnâme oğlunun şahsında müridân ve tâlibîne yazılmış önemli nasihatleri barındıran bir küçük risâle mesabesinde.

I. DERGÂH VAKFİYESİ ve VAKFEDİLENLER

Dergâhın inşasını müteakip Ahmed-i Siyâhî bir vakfiye tanzim ettirerek bunu tescil ettirmiştir. 28 Muharrem 1277(4 Ağustos 1276/16 Ağustos 1860) tarihini

³⁹ M. Zühdi, *Tahassür*, s. 23.

⁴⁰ Ahmed-i Siyâhî, *Risâle-i Haddâdizâde*, Kastamonu Halk Kütüphanesi, Hâlidîye Koleksiyonu, nr. 394.

⁴¹ Arapça metni M. Zühdi'nin *Tahassür* adlı eserinin 91-97, Türkçe tercümesi ise 40-50. sayfaları arasında yer almaktadır. Ayrıca bu icâzetnâme/vasiyetnâmenin bir tahlili için bk. Ercan Çelebi, "Seyyid Ahmet Hicabi Hazretlerinin (K.S) (1826-1889) İcâzetnâmesine Göre: Yetiştirilmesi ve Almış Olduğu Eğitim", *II. Uluslararası Şeyh Şa'bân-ı Veli Sempozyumu Tebliğleri* (4-6 Mayıs 2014), Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, 2014, s. 389-396.

taşıyan bu vakfiye metni 121 numaralı Kastamonu Şer'iyye Sicili'nin 13-16. sayfasında,⁴² Vakıflar Genel Müdürlüğü 583 nolu defterin 59. sayfa, 47. sırasında yer almaktadır. Bir nüshası da Mustafa Gezici'de bulunmaktadır.⁴³

İçerisinde 1.000 kuruş paranın da bulunduğu vakfedilenler şunlardır:

Oda: Haricen 7, dahilen 9 + sofa + Matbah + Ahır

Kalan arsa

Akarsu (çeşme)

4 tane yünlü yanlık

6 tane kıtık yanlık

6 tane yün döşek

6 tane yün döşek şiltesi

60 tane kıtık yan yastığı

12 tane yün yüz yastığı

12 tane yorgan

6 tane yanlık kilimi

3 tane meydan kilimi

2 tane çalar divanhâne saati (birisi beyaz diğeri sarı göğüslü)

2 tane büyük ve orta çamaşır kazanı

2 tane orta bakır sini

5 tane kapaklı bakır tencere

2 tane büyük kapaklı bakır çorba tenceresi

2 tane büyük bakır çorba tası

2 tane büyük ve 5 tane orta kapaklı bakır lengeri

2 tane büyük ve orta bakır mangal

⁴² *Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri* adlı eserinde İsmail E. Erünsal Hocamız, vakfiyede vakfeden adının Ahmed Ziyaeddin geçmesi hasebiyle bu zâtın Ahmed Ziyaeddin-i Gümüşhânevi olduğunu kaydetmiştir ki bu doğru değildir (Ankara 2008, s. 312).

⁴³ Bu nüshanın bir fotokopisini lütfeden Mehmed Serhat Yılmaz'a müteşekkirim.

2 tane küçük bakır el leğeni

4 tane bakır ibrik

1 tane büyük bakır abdest leğeni

3 tane abdesthane bakır musluk

10 tane büyük ve küçük dökme şamdan.

Toplumun her türlü ihtiyacını karşılamak, dinî yaşantının sürekliliğini sağlamak için tesis edilen vakfiyeye göre, inşa edilip hizmete sokulan dergâh, ilelebet insanların sığınağı olacak bir mekân statüsüne kavuşturulmaktadır. Bânîsinin mesleği müderrislik olduğu için bu dergâhın en önemli unsurlarından birisini de kütüphane oluşturmaktadır. Kütüphaneye azımsanmayacak sayıda kitap vakfedilmekle kalmamış, vakfın sermayesi yönünden işletilmesini sağlamak ve bu kitapların zaman içerisinde muhtemel yıpranmalarını gidermek için tamirlerine harcanmak üzere 1.000 kuruş para da vakfedilmiştir.

Para vakfı (vakf-ı nukûd), kuruluş sermayesinin bir kısmı veya tamamı nakit paradan oluşan vakıftır. Vakfedilen para girişimcilerin nakit ve kredi ihtiyacını karşılayarak bir taraftan üretime sermaye sağlanmış, diğer taraftan da sermaye işletilmek suretiyle vakfa kazanç temin edilmiş ve bu paranın geliri/nemâsı ile belirtilen ihtiyaçlar karşılanmıştır. Benzeri bütün vakıflarda olduğu gibi Ahmed-i Siyâhî'nin vakfının tescil edilmesinde de şu süreçler işlemiştir.⁴⁴

Siyâhî oluşturacağı vakıfla ilgili şartlarını belirledikten sonra vakfiyesini hazırlayarak mütevellî Nakîbü'l-eşrâf es-Seyyid Mehmed Reşid Efendi'ye teslim etmiş, ardından da kadiya giderek vakıf kurmak için müracaatta bulunmuştur. Vakfiyede vakfın kuruluş amacı ve vâkıfın şartları ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

Para vakıflarında usûl olduğu üzere vâkıf/vakfeden mahkemeye başvurarak; "Vakıf menzil ve arsa İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe'ye göre gelip geçici olduğu için vakfı doğru değildir. Yine İmam Muhammed bin Hasan eş-Şeybânî'ye göre bir insanın vakfettiği şeylerden kendisinin istifade etmesini şart koşması da vakfı bâtil kılar. İşte bu sebeplerden dolayı rücû ediyorum. Arsa ve bahsedilen evi önceki gibi tekrar almak istiyorum." demiştir. Bunun üzerine mütevellî bu teslimi yapmaktan imtina ederek; "Evet, söyledikleri doğrudur ancak Ebû Yusuf'a göre vakfeden

⁴⁴ Para vakıfları ve bu alanın literatürü ile ilgili bk. Süleyman Kaya, "Para Vakıfları Üzerine", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, cilt: 1, sy. 1 (2003), s. 189-203.

kimsenin 'vakfettim' demesiyle vakıf gerçekleşmiştir. İmam Muhammed'e göre ise mütevellîye teslim edilmekle vakıf sahih ve lâzım olmuştur." demiştir.

Daha sonra vakfeden menkul eşyaları ve kitapları kastederek; "Eşya ve kitapların vakfedilmesi Ebû Hanîfe'ye göre caiz değildir. Bu yüzden mülküm olmak üzere şahsıma tekrar iade edilmesini istiyorum." demiş, mütevellî tekrar; "İmam Muhammed'e göre kitap ve menkul eşyanın vakfedilmesi caizdir. Hem de İmam Yusuf'a göre vakfedenin 'vakfettim' demesiyle vakıf sahih olur. Bu yüzden de vakıf sahih olmuş ve gereği yerine gelmiştir." diyerek eşya ve kitapları teslim etmekten imtina eder.

Bunun üzerine vakfeden üçüncü defa söz alarak; "Paranın vakfedilmesi 'üç imam'a göre sahih değil, yalnız İmam Züfer'den İmam Ensârî'nin rivayetine göre paranın vakfedilmesi ve onunla ilgili hususlar sahih ve caizdir." diyerek 1.000 kuruşu mütevellîden talep eder. Aynı şekilde mütevellî bu parayı da teslimden imtina eder. Hâkim bir müddet tefekkürden sonra hayrın yayılmasının daha uygun olduğu, bu suretle de vakıf anlayışının devam etmesinin münasip olacağı düşüncesinden hareketle, niyet edilmiş bir hayrın geçersiz kılınmasından doğacak sonuçlardan kaçınarak, geçmiş imamlar arasında cereyan eden bu ihtilafları bilmesine rağmen zikredilen vakıfların öncelikle sıhhatine, lüzumuna ve öne sürülen şartların cevâzına ve vakfın mahiyeti, vakfın devamı için tahsis olunan para miktarı, vakfın nasıl idare olunacağı, vakfın gelirlerinin nerelere ve ne şekilde sarf edileceği, kimlerin mütevellî olacağı ayrıntısıyla anlatılan vakfiyenin şartlarının doğruluğuna karar verir. Hükme mesnet teşkil eden imamın görüşüyle beraber vakfın sıhhatine ve lüzumuna hükmeder.

Vakfın sıhhat ve lüzumuna hükmedilmesi onun ileride geçerliliğinin tehlikeye girmesini bertaraf edeceği gibi bağlayıcı bir hukuki işlem olmasını da sağlar, dolayısıyla vakfı ebedî kılar. Bu şekilde vakfiye tescil edilerek sicile kaydolunmuştur.

Para vakıfları üzerine yaşanan hukukî tartışmalardan dolayı, para vakfı kayıtlarında sıhhat ve lüzum konularında içtihadı kabul edilen mezhep imamına değinilmiş, işlemin sıhhat ve lüzumuna hükmlenmiştir. Dolayısıyla da diğer imamların, özellikle Ebû Hanife'nin içtihadına göre hareket ederek vâkıfın ölümünden sonra vakfın iptali yoluna gidilmesi önlenmiş olmuştur.

1.000 kuruşluk vakıf sermayesinin işletilme yöntemi muâmele-i şer'iyye'dir. Faiz yasağını aşmak amacıyla uygulanan bu yöntemde bir hile söz konusu olsa da,

muâmele işlemlerinin kadıya tescil ettirilmesi ve murâbaha oranlarının belirli bir seviyeyi geçilmemesi ile, yapılan işlemler şer'î ölçüler içine alınmıştır. Bu vakfiyeye göre sermayenin işletilmesi rehn-i kavî ve kefil-i melî veya ikisinden biri ile yıllık onu on bir buçuk kuruştur. Rehn-i kavî ve kefil-i melî ifadeleri, para vakfından borç alacak kişiden, kredi için verilen para karşılığında varlıklı olan birisinin kefil olarak istenmesi, ayrıca borcu karşılayacak değerinde kendi malı olan gayrimenkul ya da değerli eşyayı rehin olarak göstermesinin istenmesi anlamına gelmektedir.

İ. VAKFEDİLEN KİTAPLAR

Erbabı okumak istediğinde, dışarıya çıkarmadan mahallinde istifade etmek üzere, kitaplar vakfedilmiş, hayırseverler tarafından zamanla yapılan bağışlarla kütüphane genişletilmiştir. Vakfiyede kütüphaneye bir isim verilmemekle birlikte sonraki kaynaklarda bu kütüphanenin isminin “Hâlidî Kütüphanesi” olarak isimlendirildiğini görüyoruz.⁴⁵

Ayrıntıya girmeden baktığımızda, kütüphanede bulunan 593 adet kitabın 370'i yazma 223'ü ise matbudur. Bunların 10 tanesi Kur'an ve tefsir, 16 tanesi hadis, 21 tanesi fıkıh, 7 tanesi siyer, 42 tanesi tasavvuf, 7 tanesi dil ilimlerine dairdir. Üç adet mecmuada toplam 95 adet risâle bulunmaktadır ki bunların hangi ilimlere dair olduğu tespit edilememiştir. Sair ilimlere dair kitaplar da bulunmaktadır.

1924 tarihinde çıkarılan Tevhîd-i Tedrîsât kanunu hükümleri gereğince dergâhın kütüphanesindeki kitaplar diğer medrese ve dergâh kütüphanelerinde bulunan kitaplarla birlikte Kastamonu Beyçebe Mahallesinde o zaman ayakta olan Dârülkurrâ Kütüphanesi'nde toplanmış ve Maarif Vekâleti burayı Merkez Kütüphane adıyla hizmete açmıştır.⁴⁶ 2013 tarihinden itibaren Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi olarak hizmet veren kurumun bünyesinde “Hâlidî

⁴⁵ Yapının özellikleri ve geçirdiği saflahar için bk. Hacer Sibel Ünalın, *Anadolu'daki Türk Kütüphaneleri*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2012, s. 383-391.

⁴⁶ Bk. Mehmet Serhat Yılmaz, “Kastamonu Medrese ve Dergâh Kütüphanelerindeki Yazma ve Basma Eserlerin Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesine Devri”, *III. Uluslararası Şeyh Şa'bân-ı Velî Sempozyumu: Kastamonu'da İlmî Hayat ve Kastamonu Âlimleri*, 6-8 Mayıs 2016, Kastamonu, s. 276-282; Mehmet Öztürk, “Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi ve Yazma Eserler”, *III. Uluslararası Şeyh Şa'bân-ı Velî Sempozyumu: Kastamonu'da İlmî Hayat ve Kastamonu Âlimleri*, 6-8 Mayıs 2016, Kastamonu, s. 284.

Kütüphanesinden Gelen Kitaplar” şeklinde bir defter bulunmaktadır.⁴⁷ Bu defterdeki kayda göre Halidiye Kütüphanesi'nde bulunan 593 adet kitap listelenmiş, 04.02.1948 yılında kayıtlar yenilenmiş ve Kastamonu Kütüphane Müdürü Nasih Çelenlioğlu tarafından yeni müdür tayin edilen İhsan Ozanoğlu'na bir tutanakla teslim edilmiştir.⁴⁸

Bir sahaf tarafından Ahmed Ziyaeddin-i Gümüşhânevî'ye ait olduğu söylenerek pazarlanmak istenen İsmail-i Ankaravî'ye ait altı ciltlik matbu *Mesnevî Şerhî*'nin baş tarafındaki el yazıda şu vakıf mührü ve ifadeler yer almaktadır:

Mühür: Kastamonu'da Kırkçeşme Mahallesi'nde Mevlânâ Şeyh Siyâhî kuddise *sırruhu'l-celî* hazretlerinin türbe-i latîfelerinde kâin kütüphaneye mevkûf kütüb-i şerîfedendir.

İşbu kitâb-ı şerîf Tarikat-i Aliyye-i Nakşibendiyye-i Hâlidîyye meşâyih-i kirâmından a'lemü'l-ulemâi'l-mütehayyirîn, mürşidü's-sâlikîn eş-Şeyh el-Hâc Ahmed Ziyâüddîn Efendi hazretlerinin Medine-i Kastamonu'da Kırkçeşme mahallesinde post-nişîn-i irşâd oldukları dergâh-ı şerîfde hıfz ve tevkîf ile hârice çıkarılmayarak istek eden ulemâ ve meşâyih ve tulebâ ve dervîşân dergâh-ı şerîf-i mezkûrda kıraat ve mutâlaa etmek şartıyla hasbeten lillah ve li-merzâtı Resûlillah tarikat-ı aliyye-i mezkûre sâligânından der-i aliyyede Ekmekciler Kethüdâsı sâbık sâhibü'l-hayrât el-Hâc İbrahim Ağa vakf-ı sahih ile vakf etmiştir. Her kim tebdil ve tağyirine ictisâr ederse esteizü billah *fe-men beddelehû ba'de mâ semî'ahû ale'llezîne yübeddilûnehû* nass-ı celîli üzere ol kimse dâreynde mes'ûl ve me'âib olacağı umûr-ı yedeynden(?) bulunmuş olmağla mücerred keyfiyet şart-ı mezkûr ma'lûm olmak için bu mahalle şerh verilerek tahrîr kılınmıştır.

Mühür: Vakafe el-Hâc İbrahim Kethüdâ-yı habbâzân-ı sâbık

Bu kitabın kütüphane defterinde bulunmamasından anlaşılan odur ki; dergâhların kapatılmasını müteakip kitaplar resmi makamlara teslim edilmeden ve/veya teslim-tesellüm sırasında bazı kitaplar kayıtlara alınmamış ve elden ele dolaşarak günümüzde satılacak duruma gelmiştir.

J. SONUÇ

Siyâhî Efendi, akli ve nakli ilimlere vâkîf, müderris, hadis hâfızı, Resûlullah'ın ahlâkını örnek almış, müsamahası ile şöhret bulmuş, insanlara karşı eli açık ve

⁴⁷ Defterin bir dijital kopyasını veren kütüphane müdürü Mehmet Öztürk Bey'e müteşekkirim.

⁴⁸ Ayrıca bk. Mehmet Behçet, *Kastamonu Âsâr-ı Kadîmesi*, Ankara: Maarif Vekâleti Hars Dairesi, 1341, s. 108.

cömert, zâhid, verâ sahibi bir âşıktır.⁴⁹ İnsanlar ondan bahsederken “Kutub” demektedir ve bu ifade ahâli arasında âdetâ onu anlatır olmuştur.⁵⁰

Ahmed-i Siyâhî Kastamonu’nun mühim simalarının arasında ilk safta bulunanlardan biridir. Yüz yıla yaklaşan yaşamında ondokuzuncu yüzyılın tamamına yakın bir kısmını idrak etmiştir. Her biri önemli bir ilim ve irfan merkezi olan Kastamonu, Amasya ve Çorum’un değerli hocalarının önünde diz çökmüş, medreselerinde tahsil görmüştür. Özellikle ilm-i hadis sahasında ilerleyerek “hadis hafızı” unvanını alacak derecede hadis ezberlemiştir. Bu ilmî yetkinliğinin yanısıra çoğu aynı zamanda çeşitli tarikatlerden irşad izni de olan hocaları başta olmak üzere Çerkeşi Mustafa Efendi gibi mürşidlerden de mânevî yönden istifade etmiştir. Mustafa Efendi’nin yönlendirmesi üzerine Şam’da bulunan Hâlid-i Bağdâdî’ye intisab ederek Nakşî usulü üzere seyr ü sülûkünü tamamlayıp hilâfetnâme alarak memleketine dönmüştür.

Siyâhî, memleketi Kastamonu’da ilk önce Namazgâh Medresesi’nde tedris faaliyetlerinde bulunmuş, ardından da “Merdoğlu Medresesi”, “Hibetullah Medresesi” ve kendi adına izafeten “Hacı Ahmed Efendi Medresesi” adını alacak olan bir medrese tesis ederek talebe okutma faaliyetlerini burada sürdürmüştür. Bu medresede kendisinden sonra tedris çalışmalarını oğlu ve halefi Seyyid Ahmed-i Hicâbî devam ettirmiş, sonra da küçüklüğünden itibaren gözetip yetişmesine vesile olduğu Ahmed Mahir Efendi aynı görevi yürütmüştür.

Siyâhî bu ilim adamı kimliği yanında bir taraftan da mürşidi Hâlid-i Bağdâdî’den aldığı hilâfetle, Şam’dan Anadolu’nun bu kadim ve şirin şehrine bir nevi emanet olarak getirdiği tasavvufî neşveyi yaygınlaştırmaya çalışmıştır. Bu kabilden olarak önceleri medresesinde, bazı evlerde ve görev yaptığı bir caminin genişletilmesi suretiyle yürüttüğü tarikat faaliyetlerini daha kalıcı ve sürekli kılmak için bir dergâh inşa etmeye karar vermiştir. Hâlidîlik’e intisab etmiş, Kastamonu valiliği sırasında da Siyâhî’nin yakınlığını kazanmış olan Safvetî Paşa’nın destekleriyle satın aldığı arsalar üzerine tam teşekküllü bir dergâh inşa etmiştir. İçerisinde kitapların da bulunduğu bir kütüphane de tesis ederek bütün bu külliye vakfetmiştir.

Gerek Hacı Ahmed Efendi Medresesi’nde gerekse Kırkçeşme Hâlidî Dergâhı adını alan bu tekkede Siyâhî’nin ilk yaptığı işlerden birinin birer kütüphane tesis

⁴⁹ M. Zühdi, *Tahassür*, s. 22-23.

⁵⁰ M. Zühdi, *Tahassür*, s. 25.

etmiş olması dikkat çekicidir, aynı zamanda onun ilim ve kitaba bakışının mühim bir göstergesidir. Bu husus onun aynı zamanda ilim-irfan birlikteliğinin bir temsilcisi olduğunun da önemli işaretidir.

Siyâhî'nin tohumunu ektiği bu ilim ve irfan yuvalarında yetişen pek çok değer sadece Kastamonu'nun değil ülkenin çeşitli yörelerinde çeşitli kademelerde hizmet etmiştir. Bu isimlerin en başında da Ahmed-i Hicâbî'nin halifesi Ahmed Mahir Efendi gelir. Bu zât Dârülfünûn'da hocalığı yanında Meclis-i Mebûsân üyeliği ve Cumhuriyet döneminde ilk mecliste de vekil olarak hizmet görmüştür.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İ.MVL, 223/7549.

Dergâh-ı Hâlidiyye-i Nakşbendiyye Vakfiyesi, Kastamonu Şer'iyye Sicili, nr. 121, s. 13-16.

Dergâh-ı Hâlidiyye-i Nakşbendiyye Vakfiyesi, Mustafa Gezici.

Dergâh-ı Hâlidiyye-i Nakşbendiyye Vakfiyesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter nr. 583, s. 59, sıra: 47.

İstanbul Müftülüğü Meclis-i Meşâyih Defterleri, nr. 1770, s. 215 (13 Şaban 1309/13 Mart 1892).

İstanbul Müftülüğü Meclis-i Meşâyih Defterleri, nr. 1777, s. 34 (20 Zilkâde 1327/3 Aralık 1909).

İstanbul Müftülüğü Meşihat Defterleri, nr. 1762, s. 172/164, mazbata nr. 38 (19Zilhicce 1303/18 Eylül 1886).

İstanbul Müftülüğü, Meclis-i Meşâyih Defterleri, nr. 1771, s. 83 (4 Cemâziyelâhir 1310/24 Aralık 1892).

İstanbul Müftülüğü, Meclis-i Meşâyih Defterleri, nr. 1772, s. 35 (26 Zilhicce 1311/31 Mayıs 1894).

İstanbul Müftülüğü, Meclis-i Meşâyih Defterleri, nr. 1772, s.173 (6 Zilhicce 1311/10 Haziran 1894).

Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi, 17 medrese, Dergâh ve Diğer Kütüphanelerden Gelen Defterler, nr. 58/1-14.

Merdoğlu/Hibetullah/Hacı Ahmed Efendi Medresesi Vakfiyesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter nr. 632, s. 41, sıra 31.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Şahsiyet Kaydı, 204/116/938.

2. Kitaplar

- Abdülmeccid el-Hânî, *el-Kevâkibü'd-Dürriyye ale'l-Hadâiki'l-Verdiyye fî Ecillâi's-Sâdeti'n-Nakşibendiyye*, thk. Muhammed Hâlid Harse, Dımaşk : Dârü'l-Beyrûtî, 1997/1417.
- Abdülmeccid el-Hânî, *el-Hadâikü'l-Verdiyye fî Hakâiki Ecillâi'n-Nakşibendiyye*, Dimeşk : Câmîu'd-Dervîşîyye, 1306/1886.
- Ahmed-i Siyâhî, *Risâle-i Haddâdizâde*, Kastamonu Halk Kütüphanesi, Hâlidîyye Koleksiyonu, nr. 394.
- Demircioğlu, M. Ziyaeddin, *Kastamonu Evliyalari*, Kastamonu : Doğrusöz Matbaası, 1957.
- Demircioğlu, Ziya, *Kastamonu Valileri*, Kastamonu : Doğrusöz Matbaası, 1973.
- Erkoç, Ethem, *Fahrü'l-Muhaddisin Yusuf Bahri Efendi*, Çorum : [y.y.], 2003.
- Erünsal, İsmail E., *Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri*, Ankara : Türk Tarih Kurumu, 2008.
- M. Zühdi, *Tahassür: Kastamonu Ecille-i Ulemâ ve Meşâyihinden Şeyh Ahmed Siyâhî Hazretleriyle Mahdûm-ı Mekerremeleri Şeyh Seyyid Efendi Hazretlerinin Tercüme-i Hâlini Hâvidir*, İstanbul : K. R. Matbaası, 1308.
- M. Zühdü, *Tehassür: Ahmed Siyahi (k.s) ve Oğlu Seyyid Ahmed Hicabi (k.s.) Hazretleri* (hz. Muzaffer Ertaş, Kemal Topçu), Kastamonu : Ayvatoğlu Ofset, 1996.
- Mehmet Behçet, *Kastamonu Âsâr-ı Kadimesi*, Ankara : Maarif Vekâleti Hars Dairesi, 1341.
- Ünalın, Hacer Sibel, *Anadolu'daki Türk Kütüphaneleri*, İstanbul : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2012.
- Zengin, Ahmet Yaşar, *Kastamonu Velileri*, İstanbul : Çetin Matbaacılık, 2003.

3. Makaleler

- Akis, Metin, "Kastamonu Vakfiyelerine Göre Kastamonu'da Bulunan Medreseler", *III. Uluslararası Şeyh Şa'bân-ı Velî Sempozyumu: Kastamonu'da İlmî Hayat ve Kastamonu Âlimleri*, 6-8 Mayıs 2016, Kastamonu, s. 295-309.
- Alikılıç, Dündar, "Üsküdar'ın Manevî Mimarlarından Bir Mutasavvîf: Abdülfettâh-ı Akri", *Üsküdar Sempozyumu II* (12-13 Mart 2004), İstanbul, 2005, II, 588-590.
- Azamat, Nihat, "Çerkeşi Mustafa Efendi", *TDV İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul : Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, VIII, 272-275.
- Birinci, Ali, "Ahmet Mahir Efendi'nin Hayatı ve Eserleri", *Tarihin Alacakaranlığında: Meşâhir-i Meçhuleden Birkaç Zat-2*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2010, s. 74-97.
- Çelebi, Ercan, "Seyyid Ahmet Hicabi Hazretlerinin (K.S) (1826-1889) İcâzetnâmesine Göre: Yetiştirilmesi ve Almış Olduğu Eğitim", *II. Uluslararası Şeyh Şa'bân-ı Velî Sempozyumu Tebliğleri* (4-6 Mayıs 2014), Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu, 2014, s. 389-396.
- Eren, Mehmet, "Çorum'daki İlmî Hayata Önemli Katkısı Olan Bir Osmanlı Âlimi: Yüsus Bahri", *Uluslararası Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Çorum Sempozyumu* (23-25 Kasım 2007), I-II, Çorum : Çorum Belediyesi Yayınları, 2008, I, 413-437.

- Eren, Mehmet, "Osmanlı Muhaddislerinden Yûsuf Bahrî'nin Çalışmaları", *İstem*, Yıl: 7, sy. 13 ([2009], s. 157-180.
- Ertaş, Muzaffer, Kemal Topçu, "Tehassür'ün Yazarı Merhum Mehmed Zühdü Efendi'nin Hayatı ve Bazı Menkıbeleri", *Tehassür*, M. Zühdü (haz. Muzaffer Ertaş, Kemal Topçu), Kastamonu, 1996, s. 6-13.
- Haksever, Ahmet Cahid, "Çorum'da Halvetiliğin Tarihi Süreci ve Yusuf Bahri", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, yıl: 9 [2008], sy. 22, ss. 103-136.
- Öztürk, Mehmet, "Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi ve Yazma Eserler", *III. Uluslararası Şeyh Şa'bân-ı Velî Sempozyumu: Kastamonu'da İlmî Hayat ve Kastamonu Âlimleri*, 6-8 Mayıs 2016, Kastamonu, s. 283-294.
- Seçgin, Nuri, "Eminönü/Hocapaşa Safveti Tekkesi", *Sanat Tarihi Yıllığı*, sy. 25 (2016), s. 149-186.
- Süleyman Kaya, "Para Vakıfları Üzerine", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, cilt: 1, sy. 1 (2003), s. 189-203.
- Türer, Osman, "Hânî, Abdülmecîd b. Muhammed", *TDV İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul : Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997, XVI, 29-30.
- Yılmaz, Mehmet Serhat, "Kastamonu Medrese ve Dergâh Kütüphanelerindeki Yazma ve Basma Eserlerin Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesine Devri", *III. Uluslararası Şeyh Şa'bân-ı Velî Sempozyumu: Kastamonu'da İlmî Hayat ve Kastamonu Âlimleri*, 6-8 Mayıs 2016, Kastamonu, s. 276-282.
- Yılmaz, Mehmed Serhat, Mustafa Gezici, "Şeyh Ahmed Siyâhî/Hâlidî Dergâhı Vakfiyesi ve Kütüphanesi", *II. Uluslararası Şeyh Şa'bân-ı Velî Sempozyumu Tebliğleri* (4-6 Mayıs 2014), Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu 2014, s. 291-301.
- Yılmaz, Necdet, "Kırkçeşme Nakşî-Hâlidî Dergâhı: Dergâh Kütüphanesi ve Eserleri", *II. Uluslararası Şeyh Şa'bân-ı Velî Sempozyumu Tebliğleri* (4-6 Mayıs 2014), Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu 2014, s. 321-329.

EK 1: VAKFİYE METNİ

Mevlânâ Şeyh Ahmed-i Siyâhî kuddise sırruhû hazretlerinin Dergâh-ı Hâlidîyye-i Nakşbendîyyelerinin şurût-ı lâzimesi hakkında esas ittihaz olunacak vakfiyye-i ma'mûlün-bihâlarıdır.

Mâfihi min vakfi'l-menkûl ve'l-akâr ve'n-nükûd hasbehâ ilâ yevmi'l-mev'ûd rafe'a ledeyye ve sahha beyne yedeyye fe-hakemtü bi-sihhatihî ve lüzûmihî fi husûsihî ve umûmihî âlimen bi'l-hilâfi beyne'l-eimmeti'l-eslâf alâ kavli men yesûğuhû ve yerâhu ve ene'l-fakîr Melek Paşazâde Mehmed Raşid ibni Abdülkâdir el-müvellâ hilâfeti bi-medîne-i Kastamonu ğufira lehümâ ve li-vâlideyhimâ.

Bismillâhirrahmânirrahîm

el-Hamdülillâhillezî e'azze havâsse ibâdihî bi-sarfi emvâlihîm ilâ envâ'i'l-hayrât ve e'ânehüm alâ iktisâbi esnâfi'l-mehâmidi ve'l-meberrât.

Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ resûlihî ve nebîyyihî Muhammedin hayri'l-berîyyât ve alâ âlihî ve ashâbihî ilâ yevmi yestezillü'l-mer'e tahte's-sadakât.

Emmâ ba'd

İşbu vakfiyye-i celilü'ş-şân ve cerîde-i bedî'u'l-unvânın tahrîr ve inşâsına bâdî ve tastîr ve imlâsına âdî medîne-i Kastamonu mahallâtından Kırkçeşme mahallesinde vâkî' e'izze-i kirâmdan cennet-mekân firdevs-âşîyân Ahmed Dede Sultan *kaddese sırrehu'l-mennân* hazretlerinin şeref-mekîn ve bast-ı bisât-ı feyz-i kudsiyyet-âyîn buyurdukları Kırkçeşme Câmî'-i şerîfi'nde Tarikat-ı Aliyye-i Nakşibendîyye-i Hâlidîyye hulefâ-yı kirâmından sadr-ı nişîn-i seccâde-i irşâd olan umdetül-ülemâ-i'l-ârifin, zübdetü's-sulehâi ve'l-müttakîn eş-Şeyh el-Hâc Ahmed Ziyaeddin Efendi ibn-i Derviş Ahmed Baba, gülşen-i dünyânın hazânı ve sebzezârının meclisi fânî olmağla eşcâr-ı nâ-pâydar ve esmâr-ı bîkarâr olduğunu mülahaza kılıp bülbül-i hazân dîde-i rûhu kafes-i tenden tayarân ve riyâz-ı cinânda âşîyân tutmadın *es-sadakâtü fîdyetün li'l-me'âsî yevme yühazü'l-mücrimûne bi'n-nevâsî* ezhârî bâkiye olmağla hulûs-i niyyet-i sâdika ve safâ-yı taviyyet-i hâlîsa ile medîne-i mezbûre mahkeme-i âlîsinde mün'akid meclis-i şer'-i şerîf-i Ahmedî ve mahfel-i dîn-i münîf-i Muhammedî *sallallâhu teâlâ alâ şâri'ihâda* vakf-ı âti'l-beyâna li-ecli't-tescîl mütevellî nasb ve ta'yîn eylediği Nakibül-eşrâf şerâfetlü es-Seyyid Mehmed Reşid Efendi mahzarında zeyl-i vakfiyye-i mu'teberede mestûrül-esâmî ulemâ-yı kirâm ve meşâyih-i izâm ve mütehayyizân-ı zevî'l-ihtirâm hâzırûn oldukları hâlde ikrâr-ı sahîh-i şer'î ve i'tirâf-ı sarîh-i mer'î edip bu kere;

“Bâ-irâde-i seniyye-i hazîne-i celîle-i Evkâf-ı hümâyûn-ı mülûkânenen teberru‘an ihsân-ı şâhâne buyurulan mebâliğ-i ma‘lûmeden azîz-i müşârunileyhin icrâ-yı zülâl-i feyz buyurdıkları Câmî‘-i şerîf-i mezkûr pîşgâhında kâin bir taraftan Na‘alband Abdullah hânesi ve bir taraftan Dergâh-ı cedîd-i mezkûrun kapısı önünden murûr eden tarîk-i âm ve mezkûr dergâh kapusu karşısında şirâen mülk-i sahîhim olup terbî‘an yüz elli zirâ‘ mikdârın nısfı mülâsık olduğu tarîka teba‘iyyetle terk ve nısf-ı âharının bi-inâyetillâhi teâlâ ihyâsına muvaffak olduğum mârrü'l-beyân dergâh vakf-ı mezkûr meyânında bulunmak ile ilâve-i vakf-ı bahçe olmak üzere vakfiyyetine hükm-i şer‘î lâhık olan arsa ve bir taraftan hângâh-ı mezkûr ile câmî‘-i şerîf arasından murûr olunan tarîk ve taraf-ı râbî‘i Uzun Alemdar kerîmesi hâne ve bahçesiyle mahdûd bi'l-iştirâ silk-i mülk-i sahîhimde münselik menzilimi hedm ve tûlen otuz ve arzan on beş ve bi-hesabi't-terbî‘î dört yüz elli zirâ‘ arsam üzerine müceddeden ma‘a nikz hâricen yedi ve dâhilen dokuz bâb oda ve sofa ve bir matbah ve bir ahur-ı hangâh olmak üzere binâ ve inşâsına muvaffak olmamla zikr olunan ebniye sâlifü'z-zikr tarîka terk olunandan mâ‘adâ ma‘lûmü'z-zirâ‘ arsa-i hâliye ve müştemilât-ı sâire ve kanavâta teba‘iyyetle mülküm olan mâ‘i cârîyi arsa-i mahdûde-i mezkûresiyle ma‘an ve derûnunda mebsût ve mevcûd olan yün memlû dört aded ve kıtık memlû altı aded yanlık ve yün memlû altı aded döşek ve yün memlû altı aded döşek şiltesi ve kıtık memlû altmış aded yan yasdığı ve yün memlû on iki aded yüz yasdığı ve on iki aded yorgan ve altı aded yanlık kilimi ve üç aded meydan kilimi ve iki aded birisi beyaz ve birisi sarı göğsülü çalar dîvanhâne saati ve kebîr ve vasat iki aded nühâs çâmeşûr kazganı ve vasat iki aded nühâs sini ve beş aded kapaklı nühâs tencere ve iki aded kebîr kapaklı nühâs çorba tenceresi ve iki aded kebîr nühâs çorba tası ve iki aded kebîr ve beş aded vasat kapaklı nühâs lengeri ve iki aded kebîr ve vasat nühâs mangal ve iki aded sagîr nühâs el leğeni ve dört aded nühâs ibrik ve bir aded kebîr nühâs abdest leğeni ve abdesthanelerde olan üç aded nühâs musluk ve kebîr ve sagîr dökme on aded şamdanı ve zeyl-i vakfiyede muharrerü'l-esâmî hângâh-ı mevkûfe-i mahdûde derûnunda ve alt katda zikirhâne ittihâz olunan kebîr odanın yukarı katında meydan odası derûnunda yer ocağın sağ cânibinde tahsîs olunan kütübhâne derûnunda vaz‘ ve hıfz olunan bir kıt‘a mushaf-ı şerîf ve ma‘lûmü'l-kıt‘aat tefâsîr ve ehâdis ve fûnûn-ı şettâyı müştemil kitablarımı ve nukûd-ı mevcûdum olan bin gurusumu kâffe-i emlâk ve atyeb-i emvâlimden mümtâz ve bi'l-ihtiyâr imtiyâz ile hasbeten lillâhi'l-ahad ve taleben li-merzâti rabbi's-samed ber-vech-i muharrer arsa-i mahdûde-i mezkûre, teberru‘an ihsân-ı şâhâne buyurulan mebâliğ-i ma‘lûme ile ma‘a nikz hângâh olarak müceddeden binâ ve inşâsına muvaffak olunan ebniye-i mezkûre ve müştemilât-ı sâiresini

tarikat-ı aliyye-i Nakşibendiyye-i Halidiyye fukarâ-i sâlikini ve meşâyih-i kirâmı ve âyende vü revendegânı berây-ı müsâferet nüzûl ve beytütet etmek ve hazîne-i celile-i mâliye ve evkâf-ı hümâyûn-ı mülûkânedden sadaka-i hazret-i şâhâne olarak Kastamonu mal sandığından ve evkâfî hâsılâtından ihsân buyurulan mâhiyye-i ta'âmiyyeden berevat-ı şerife ve sûret-i seniyyede meşrût ve mukayyed olduğu üzere it'âm-ı ta'âm eylemek üzere vakf-ı sahîh-i şer'î müebbed ve habs-i mer'î-i muhalled ile vakf ve habs edip şöyle şart eyledim ki;

“Ben lâbis-i libâs-ı hayât oldukça hângâh-ı mezkûrede sâkin ve hasebîce mütevellî ve mutasarrıf olup mushaf-ı şerîf ve kütüb-i münîf ve eşyâ-yı mezkûre yed ve ma'rifetimle hıfz ve idâre olunup ve kütüb-i tefâsîr ve ehâdis ve kütüb-i sâireyi ulemâ ve meşâyih ve talebe mütala'a murad eylediklerinde dergâh-ı mezkûrda mütala'a ve kırâet edip hârice ihrâc olunmaya.

“Ve bin guruş nükûd-ı mevkûfe dahî rehn-i kavî ve kefil-i melî veya ikisinden biri ile senevî âhere onu onbir buçuk guruşa irbâh ve istirbâh olunup nemâsıyla beher sene kütüb-i mezkûre ve eşyâ-i muharrereden zuhûr eden harâbı ve vukû' bulan ta'mîrâtı tecdîd ve ta'mîr kılınma.

“Ve hângâh-ı mezkûrede ve sâirede kendim bi'l-fi'îl lâbis-i libâs-ı hayât oldukça hasbîce iskân ve mütevellî ve mutasarrıf olmak şart kıldığım misillü âkibet-i hitâb *irci'î* emrin sem'î-i âcizî gûş ve *sakâhum rabbuhum şerâben tahûran* şerbetin nûş etdiğimde;

“İlim ve amelde salâh ve Tarikat-ı Aliyye-i Nakşibendiyye-i Hâlidî'de feyz ü felâh kesb etmiş olup Kastamonu meclis-i kebîrinde bi'l-cümle ulemâ-i kirâm ve meşâyih-i izâm hâzırûn oldukları halde ekber kaydıyla mukayyed olmayıp batn ve derecede müsâvî evlâd-ı zükûrlarımdan lede'l-ımtihân ezher cihet-i ehliyet ve istihkâk-ı zâhir ve nümâyân olan zât cümlesinden lede't-tercîh ve'l-intihâb câmi'-i şerîf-i mezkûrda postnişîn olarak hângâh-ı mevkûfe-i mahdûde-i mezkûrede müstakillen sâkin ve mutasarrıf ve mütevellî ola.

“Ve mushaf-ı şerîf ve kütüb ve eşyâ-yı mezkûre vech-i meşrûh üzere hıfz ve ma'rifetiyle idâre ve nükûd-ı mevkûfeyi irbâh ve istirbâh edip nemâsıyla kütüb ve eşyânın ta'mîrâtını beher sene icrâ eyleye.

“Ve hayâtda oldukça kendi ebnâ ve ebnâ-i âharlarıma ferâğ ve kasr-ı yedi mu'teber olmaya ve kabûl kılınmaya ve gayr-i evlâdlarım bir günâ müdâhale ve ta'arruz etmeye.

“Ve ba‘de irtihâlîhî şart ve tercih ve intihâb-ı mezkûr üzere postnişin olan ve hangâh-ı mezkûrede sâkin ve mütevellî bulunan veledimin ebnâsından ve âhar ebnâmdan hangisinin ehliyet ve istihkâkı zâhir ve bâhir olur ise kezâlik lede'l-ımtihan içlerinden ol zât tefrika ve intihâb olunup post-ı şerife iclâs buyurulup hângâh-ı mahdûde-i mezkûrede sâkin ve mutasarrıf ve mütevellî ola.

“Ve kütüb ve eşyanın kezâlik hüsn-i idâresi yedinde ve nukûd-ı mevkûfenin nemâsiyla icrâ-yı ta‘mîrât eyleye ve ba‘de intikâlihî şart ve tercih ve intihâb-ı mezkûr üzere postnişin ve hângâh-ı mezkûrede sâkin ve mütevellî olan veledimin ebnâsı ebnâsından ve âhar ebnâmın ebnâsından hangisinin ehliyet ve istihkâkı kezâlik inde'l-meclis beyne'l-ulemâ ve'l-meşâyih zâhir ve bâhir olur ise ol zât tefrika ve intihâb olunup postnişin olarak hângâh-ı mahdûde-i mezkûrede sâkin ve mutasarrıf ve mütevellî ola.

“Ve kütüb ve eşyâ-i mezkûre inzimâm-ı re'yiyle idâre ve nukûd-ı mevkûfenin nemâsiyla ta‘mîrât-ı kütüb icrâ oluna.

“Ve ba‘dehû batnen ba‘de batnin ve neslen ba‘de neslin bu şürût ile amel ve i‘tibâr oluna.

“Ve evlâd-ı zükûrum munkatı‘ olduğu halde evâd-ı inâsım ebnâsından ve ebnâsı ebnâsından ve in sefele sâlifü'z-zikr şurûta ri‘âyetle tercih ve intihab kılına.

“Ma‘azallâhu te‘âlâ evlâd-ı zükûrum ve evlâd-ı inâsım evlâd-ı zükûru bi'l-küllîye münkariz olur ise Tarikat-ı Aliyye-i Nakşibendîyye-i Hâlidî'de ilim ve amelde salâh ve feyz-i irşâdda kesb-i felâh etmiş bir zât inde'l-meclis ve'l-ulemâ intihâb olunarak şürût-ı vakfiyem üzere amel oluna.

“Ve vakf-ı mezkûrumun tebdil ve tağyiri, taklil ve teksiri merreten ba‘de uhrâ ilâ intikâl-i dâr-ı bekâ yedimde ola.”

deyü ta'yîn-i şürût ve tebyîn-i kuyûd edip zikr ve tahdid olunan emlâk-ı hângâhı kâffe-i müştemilâtıyla ve kütüb ve eşyâ ve nukûd-ı mevkûfeleri fârgan anî'ş-şevâgil mütevellî-i mûmâileyhe teslim, ol dahi vakfiyyet üzere kabz ve tesellüm ve sâir mütevellîlerin evkâfda tasarrufları gibi bi't-tevliye tasarruf eyledi, buyurduklarında gıbbe't-tasdikî'ş-şer'î vâkif-ı mûmâileyh *esbagallâhu ni'amehû aleyh* hazretleri semt-i vifâkdan cânib-i şikâka âzim ve mütevellî-i mûmâileyh ile husûmet ve nizâ'a câzim olup;

“Evvelâ akârdan olan vakıf menzil ve arsa İmâm-ı A'zam ve hümâm-ı efham Ebû Hanife el-Kûfî *aleyhi rahmetü'l-hâdî* ind-i şerîflerinde menzile-i âriyetde

olmağla rüçû' meşrû' ve İmâm Muhammed bin Hasan eş-Şeybânî *radiye anhu'l-bârî* hazretleri katında vâkıf menâfi'-i vakfî nefsine şartla vakıf bâtil olduğuna binâen vakf-ı mezbûrdan rüçû' ve arsa ve menzil-i mezkûru ke'l-evvel mülkûme istirdâd murâd ederim.” deyicek mütevellî-i mûmâileyh cevâba tesaddî edip;

“Eğerki hâl bast olunan minvâl üzere olduğu cây-ı işkâl değildir lâkin ârif-i samedânî Ebû Yusuf eş-şehîr bi'l-imami's-sânî hazretleri katında vâkıf mücerred *vakaftü* demekle ve İmâm Muhammed bin Hasan eş-Şeybânî hazretleri katında teslim-i ile'l-mütevellî olmağla vakf-ı mezbûr sahîh ve lâzım oldu.” deyü red ve teslimden imtinâ' ve sâniyen menkûlâtıdan eşyâ ve kütüb-i mezkûr hakkında dahi vâkıf-ı mûmâileyh cânib-i vifâkdan taraf-ı şikâka teveccüh edip vakf-ı eşyâ ve kütüb ve zımnında olan şürût ve kuyûda ve onlara müteferri' olan uhûd-ı sirâcü'l-ümme ve minhâcü'l-mille müşârunileyh Hazret-i İmâm-ı A'zam'ın ind-i âlilerinde sahîh ve lâzım olmamağla dâhil-i havza-i mülkûm olmak üzere vakf-ı mezkûrdan rüçû' emr-i meşrû' olmağla istirdâd murad ederim.” dedikde mütevellî-i mûmâileyh dahi İmâm Muhammed bin Hasan eş-Şeybânî rivâyeti üzere kütüb ve eşyânın vakfiyeti sahîh lâkin İmam Yusuf hazretlerinin kavli-i şerîfi mücebince vâkıfın mücerred *vakaftü* kavliyle vakıf sahîh ve lâzım sıhhat-i lüzûmu müstelzem olmağla kezâlik mütevellî-i mûmâileyhe teslimden imtinâ' ve sâliyen be-tekrâr vâkıf-ı mûmâileyh sühansâz olarak da'vâya âğâz edip;

“Vakf-ı nukûd ve ona müteferri' olan şürût ve kuyûd inde'l-eimmeti's-selâseti'l-kirâm sahîh olmayıp lâkin İmâm-ı Züfer'den İmâm-ı Ensârî rivâyeti üzere vakf-ı nukûd ve ona müteferri' olan şürût ve kuyûd sahîh ve câizdir.” deyüp nukûd-ı mezkûreyi mütevellî-i mûmâileyh yine teslimden imtinâ' ve tarafeynden her biri bi't-terâfu' fasl u hasma tâlibân olduklarında hâkim-i müşârunileyh hazretleri dahi bu bâbda te'emmül-i lâyük ve tefekkür-i fâik eyledikte temhîd-i kavâ'id-i hayrî evlâ ve teşyîd-i mebânî-i vakfî ahrâ görmekle tarafeynin kelâmına nazar ve mübtîl-i hayr olmakdan hazer edip âlimen bi'l-ihtilâfî'l-cârî beyne'l-eimeti'l-eslâf mine'l-eimmeti'l-müctehidîn vakf-ı mezbûrların evvelâ sıhhatine ve sâniyen lüzûmuna ve şürût-ı merkûmenin cevâzına vâkıf-ı mûmâileyh mahzarında hükm-i sahîh-i şer'î ve kazâ-i sarîh-i mer'î etmeğın vakf-ı mezbûr sahîh ve lâzım ve habs-i sarîh ve mütehattem olup min ba'd nakz ve tahvîl muhâl ve tebdîl ve tağyîr adîmül-ihhtimal oldu.

Fe-men beddelehû ba'de mâ semi'ahû fe-innemâ ismühû allellezîne yübeddilûnehû innallâhe semî'un alîm.

Cerâ zâlike ve hurrîre fi'l-eyvni's-sâmin ve'l-ısrîn min şehr-i Muharremi'ş-şerîf li-sene seb'a ve seb'in ve mieteyn ve elf.

(28 Muharrem 1277/4 Ağustos 1276/16 Ağustos 1860)

Şuhûdü'l-Vakfiyye: Müftî-i belde fekâhetlü Mâhir Efendi, Müderrisîn-i kirâmdan faziletlü Sırtlı Ali Efendi, Nu'mâniye Müderrisi Faziletlü Süleyman Efendizâde Abdullah Efendi, Tarikat-ı Kâdiriyye meşâyihinden reşâdetlü el-Hâc Ahmed Said Efendi, Hazret-i Pîr Şabân-ı Veli Dergâhı Postnişini reşâdetlü Muhammed Said Efendi, Tarik-i Celvetiyye meşâyihinden reşâdetlü Şeyh Numan Efendi, Meclis-i kebîr a'zâsından Istabl-ı Âmire Müdürlüğü pâyelülerinden izzetlü Hacı Hidayet Ağa, Meclis-i Kebîr a'zâsından Fütüvvetlü Şükrü Efendi, Nüfus Nâzır-ı Halil Efendizâde Tahir Efendi, Zirâ'at Müdürü Hacı Müftüzâde mekremetlü el-Hâc Mecid Efendi, Meclis-i mezkûr a'zâsından Şemsizâde el-Hâc Mustafa Bey.

Metn-i vakfiye-i ma'mûlün-bihâda mestûr olduğu vechile vakfiyyetine hükm-i şer'î lâhik olan mushaf ve tefâsîr ve ehâdis-i şerife ve fûnûn-ı şettâdan vakıf eylediği kütüb-i mütenevvî'anın defteridir ki ber vech-i âti ale'l-esâmî zikr olunur:

Mushaf-ı şerîf, Tekmül-i Tefsîr-i Kâdî Beyzâvî, Sülüs Tefsîr-i Kâdî Beyzâvî, Süre-i Enfâl'e kadar Tefsîru Ebussuud, Tefsîru Nefis li'l-Fâtihati'ş-şerife, Yâsin-i Şerîfden ilâ âhire Tefsîr-i Tıbyân, Cezerî Şerhleri, Süre-i Yusuf Tefsîri Sürûrî, Teysir Şerhi, Süre-i Burûç'dan ilâ âhire Tefsîr-i Hanefî, Füyûz, Şifâ-i Şerîf, Mesâbih-i Şerîf, Meşârik-ı Şerîf, Şemâil-i Şerîf, Meşkût ale'l-Kârî, Hadîs-i Erba'in Şerhi; İsmail Hakkı, Hadîs-i Erba'in Şerhi; Kemâl Paşa, Hadîsü Erba'ini'n-Neveviyye, Usûl-i Hadîsden ibn-i Hacer, Nâme-i Resûl aleyhisselâm, Silsile-i Resûl aleyhisselâm, Tâife-i Yehûd Suallerine Cevâb-ı Resûl aleyhisselâm, Mevlüdü'n-Nebî aleyhisselâm, Diğer mevlüdü'n-Nebî aleyhisselâm li-Beyzâde, Keyfiyet-i Salât-ı Şerîf, Delâil-i Şerîf ve Hizbü'l-a'zam, Delâil-i Şerîf Şerhi Metâli'u's-semerât li'l-Fâsî, Hizbü'l-a'zam şerhi Feyzu'l-Erham, Kasîde-i Bürde ve Medhiye-i Kuds-i Şerîf, Kasîde-i Bürde Şerhi Şeyhzâde ve Ma'ribî Ezherî ve ma'amâfih, Tarik-i Muhammediyye, Tarikat-ı Muhammediyye Şerhi, Şerh-i Cedîd, Tarikat-ı Muhammediyye Şerhi Delîl-i Tarikat-ı Muhammediyye, Kudûrî Şerhi Râzî, Şerh-i Sudûr li'l-İmâmi's-Suyûtî, Şir'atü'l-İslâm Şerhi Seyyid Alizâde, Şir'atü'l-İslâm Şerhi Yahya Efendi, Dürer-i Gurer, Kudûrî, Şerh-i Manzûme'l-müsemmâ bi'l-mûciz(?), Mültekâ, Sadrû'ş-şerî'a, Vikâye Şerhi Sadrû'ş-şerî'a, Vikâye Şerhi İnâbe, Kaniye, Şerhu Mecma'il-Bahreyn li-ibn-i Mâlik, Dürr-i Muhtâr Hâşiyesi, Halebî-i Kebîr, Halebî-i Sagîr, Halebî Hâşiyesi Hilyetü'n-Nâcî, Fıkhü'l-ekber Şerhi Ebu'l-müntehâ ve irâde-i cüz'iyye

Risâlesi, Zübdetü'l-Esrâr, Acîbü'l-melekût ve Mu'addeli's-salât ve Ta'bîrname li-İbn-i Sîrîn, Cevâhirü'l-fıkh ve Reddü'r-Regâib ve Zahrü'l-Müteehhilîn, Emâlî şerhi ale'l-Kârî ve ma'amâfih, Nasîhatü İmâm Vâsıtî, Elli aded Resâili câmi' Mecmû'a, Otuz aded Resâili câmi' mecmû'a, On beş aded Resâili câmi' mecmû'a, Sübhâ-i Sıbyân, Eşbâh ve Nezâir, Eyyühe'l-Veled Şerhi Eyyühe'l-eh, Eyyühe'l-veled Şerhi ve Vezaifü'l-mevt ve'l-kubûr ve risâle-i Tevhîd li-Melvânâ Hâdimî ve Şerh-i Nefer, İsmail Bey Sulûbâtı, Kitâb-ı Münîre, Dürri Yekdâ, Hamza Efendi Risâlesi, Tercihü'l-Beyyinât, Mesâil-i Mütenevvi'a Mecmuası, Mîzânü'l-hak li-Kâtib Çelebi, Minhâcü'l-Abidîn li-İmâmi'l-Gazzâlî, Risâle-i Sûfiyye ve Eyyühe'l-Veled, Fetâvadan Ataullah Efendi, Fetâvadan Ali Efendi, İhyâu ulûm-i evvel, Mişkâtü'l-envâr, Lülü'ıyyât, Tenbihü'l-gâfilîn, Ziyâü'l-kulûb ma'a Cilâü'l-kulûb, Evveliyât, Ravzatü'l-ezher, Ravzatü'l-ulemâ, Sinâniyye-i sagîr, Altı Parmak, Taberî, Menâkıb-ı Cehâryâr, Kısas-ı Enbiyâ aleyhimü's-selam, Menâkıb-ı Eyüb-i Ensârî, Üss-i Zafer, Kısas-ı Ashâb-ı Kehf, Nasîhatü'l-mülûk li-İmâmi'l-Gazzâlî, Envârü'l-âşıkîn li-Ahmed-i Bîcân, Mesnevî-i Şerif Şerh-i Sâbi', Pend-i Attâr Şerhi İsmail Hakkı, Dîvân-ı Mevlânâ Hâlid-i Velî, Dîvân-ı İbrahim Hakkı, İnşâü'd-devâir li-Şeyh Muhyiddini'l-Arabî, Hikmetden Hidâye Şerhi ve Risaletü'l-mezâhid fî beyâni siyeri'l-meşâyih, Risâle-i Halku'l-ervâh ve'l-Ecsâm ve ma'amâfih, Ma'rifetnâme-i İbrahim Hakkı, Dîvân-ı Niyâzî, Dîvân-ı Nâbî, Gülistân Şerhi Sürûrî, Mecmû'atü'l-Kasâid, Esmâü'l-Hüsnâ Şerhi Bahâeddin, Nefehât-ı Mevlânâ Hacı, Reşehât-ı Şerif, Behcetü's-seniyye fî âdâbi't-Tarîkati'l-Hâlidîyye en-Nakşibendiyye, Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî, Mi'yârü't-tarîka li-Karabaş Velî, Miftâhu'l-ma'ıyyet li-Abdülganî en-Nâblusî, Hatm-i Hâcegân Risâlesi, Tevhîd Risâlesi li-Şeyh Ömer el-Fuâdî, Risâle-i Tevhîd, Risâle-i Tevhîdiyye, Şerh-i Vird-i Seyyid Yahyâ li-Ömer el-Fuâdî, Risâle-i Usûl-i Nakşibendiyye li-Halîfe-i Hâce Mehmed Bâki-billâh, Tuhfetü's-sifre (sefere) li-Mevlânâ Muhyiddin-i Arabî, Hızbü'l-bahr, Şerhi li-Şeyh Mehmed el-İzmirî, Metn-i Vasiyetnâme li-Mevlânâ Hâdimî, Risâle-i Tevhîd li-mevla'l-müşârunileyh, Vasiyetnâme-i mezkûrenin şerhi, Evrâd-ı Şerif Mecmu'ası, Şerh-i Evrâd-ı Şerif, Tuhfe-i Ömeriyye li-İsmail Hakkı, Evrâk-ı Fethiyye Şerhi, Şerh-i Kebâir li-İsmail Hakkı, Silsile-i Celvetiyye şerhi li-İsmail Hakkı, Şerh-i Usûl-i Aşere li-Ebî Necmeddin-i Kübrâ, Bahrî'l-kelâm, Menâkıb-ı Şeyh Hakkı, Nakdü'l-Fusûs, Risâle-i Şifâ li-edvâi'l-vebâ, Risâle fî Beyâni'l-Levhi'l-mahfûz, Hasbihâlü's-sâlik fî akvâli'l-mesâlik, Mürşidü's-sâlikîn li'l-İmâmi'l-Gazzâlî, Menâkıb-ı Akşemseddin, Tezkiretü'l-evliyâ, Kitâb-ı Mecmû'a, Kitâb-ı Muğnî, İrâde-i Cüz'ıyye Risâlesi li-Mevlânâ Halid-i Velî, Ta'bîrname li-Mevlânâ Niyâzî, Âmentü Şerhi, Şerh-i Akâid-i Ramazan Efendi, Kâmus Tercümesi, Ahterî-i Kebîr, Muhtasaru's-Sihah, Sarf Cümlesi, Nahiv Cümlesi, Molla Câmi, Muharrem ale'l-Câmi.